

MESAJUL DE ROȘ HAȘANA 5734

adresat de Eminentă Sa d. Șef rabin
dr. Moses Rosen, credincioșilor cultului mozaic
din Republica Socialistă România

Iubiți frați și surori,

Întâmpinarea noului an iudaic constituie o piatră de hotar pe drumul existenței noastre pămîntesti, un popas menit să pună în fața conștiinței marile probleme ale vieții, spre a împlini un sever examen de conștiință וְחִסְרוֹן הַנֶּפֶשׁ spre a putea găsi un răspuns întrebării dacă, da sau nu, ne-am împlinit menirea de fii ai poporului Toriei.

În acest scop, începînd din zilele care preced Roș-Hașana (Selihot) apoi în decursul acestor „zile cutremurătoare” יָמֵי תַּשְׁבֵּיטָה și în sfîrșit în cele care le urmează, pînă la Iom Kipur, fie prin glasul cornului de berbec, fie prin cel al lecturilor biblice, fie prin acel al minunatelor poeme liturgice ce le întonăm, aducem înaintea noastră, evocarea celui dintîi act iudaic: Aakeda מִסְכָּה.

Pentru ce, oare, această primă manifestare de voință evreiască este una a sacrificiului suprem, pe care cei dintîi evrei, tatăl și fiul, Avraham și Itzhak, sînt pregătiți să-l împlinească?

Pentru ce, oare, mesajul șofarului וְשָׁמַע יִצְחָק בְּחֻמֹּת הַיָּם וְיִסְרָאֵל בְּחֻמֹּת הַיָּם amintind acest început de itinerar multimilenar pe cărările istoriei, vrea să zguduie nu numai conștiințele noastre, ci se străduiește să zgîlție din temelii însuși Tronul Cereș?

Pentru ce toate acestea, tocmai în aceste zile? Care e legătura de cauzalitate între Aakeda și Noul An?

Răspunsul e limpede. Dacă vrei să pășești נָקִי מִפִּימֵי אֲשֶׁר בְּפִי „cu minile curate” וְעֵלֶיךָ אֶת הַלֵּב וְאֶת הַיָּדָיִם cu inima purificată într-o nouă etapă a vieții în credința Torei, trebuie să iei cunoștință, în primul rînd, de acel alfa și omega al existenței noastre, care te învață că a fi evreu înseamnă a face din Aakeda, din spiritul de sacrificiu, crezul vieții tale.

Rabi Samson Rafael Hirsch ז"ל folosește nesecutele resurse etice ale limbii sfinte spre a tălmăci astfel versetul inițial al acestui capitol biblic al Aakedei וְאַתָּה אֵלֹהֵינוּ אֵל אֱמֶת וְאֵל חַסֵּד „Și Dumnezeu l-a încercat pe Avraham” (Geneza 22,1). Verbul וְנָסוּ „naso” — a încerca, dacă e altfel ortografiat נָסוּ capătă altă traducere — a înălța. Marele cărturar trage din această constatare filologică concluzii etice.

În domeniul fizic — spune el — rezistența împotriva unei presiuni exterioare scade în intensitate, pe măsură ce crește forța care presează. În domeniul sufletesc, lucrurile se întîmplă invers. Cea mai grea încercare e prima, cînd omul încă nu e călit, cînd nici el însuși nu bănuie bogăția resurselor sale morale. În măsura în care crește însă numărul încercărilor — Avraham a străbătut עֶשְׂרֵה נִסִּימֵי זֶכֶד asemena încercări — în aceeași măsură crește și forța sa de rezistență, puterea sa de sacrificiu. Cu cît mai multe נָסוּ „naso” — a încerca, cu atît mai multe נָסוּ „naso” — a te înălța.

Drumul vieții evreului credincios este deci unul al necontenitelor ofeliri, al unor nesfîrșite încercări, al unor permanente renunțări și astfel al unei ascensiuni spirituale pe Moria — muntele sacrificiilor.

Tocmai atunci cînd ajunge la o răspîntie a vieții, în pragul unui nou an, prin evocarea Aakedei el sintetizează iudaismul, acceptînd durerosul dar și mărețul adevăr că el conține proverbul popular „sver tu zain a id”, „e greu să fii evreu”.

Viața evreului credincios, de la בְּרִית מִלְכָּה — circumcizia, pînă în ultima ei clipă, este dedicată durerilor liber acceptate, jertfelor și renunțărilor. Așa se înțeleg normele de סְדוּרוֹת alimentare rituală, care pun la fiecare îmbrăcătură probleme de conștiință. Așa se explică puritatea vieții de familie הַחַיִּים הַמְּשֻׁכָּחִים astfel găsîm temeiul moral al întregii noastre legislații biblice. Tăranul din străvechea Iudee, după ce a frîmțat glia cu sudoarea și lacrimile sale בְּיָדוֹ וּבְזֵיעוֹ, nu putea să se bucure de rodul muncii sale înainte de a străbate o îndelungată filieră de renunțări, de sacrificii. Primul rod בְּיָדוֹ וּבְזֵיעוֹ nici nu-l gusta măcar, ci-l punea de-oparte spre a-l jertfi obștii. Cohenul, levitul, săracul, văduva, tânărul, orfanul, toți aveau precădere în a se împărtăși פָּתַח שְׂכֵנֶיךָ לֶחֶם וְיָיִן מִבְּרֶגְלֶיךָ מֵעֵד שְׂכֵנֶיךָ לֶחֶם וְיָיִן din tot ceea ce a constituit actul său de viață puternică, de renunțare.

A fi evreu înseamnă deci a alege nu traul facil, ci cel legat de jertfe, a înfrunta obstacolele și nu a le ocoli. După cum leitmotivul rugilor de Roș Hașana este un clocoț de necontenție nemulțumire împotriva nedreptăților și o tendință de a îndrepta orînduirea acestei lumi וְלִפְנֵי ה' מִלְכָּה tot astfel și în microcosmos מִלְכָּה în această lume a sufletului nostru străbatem un proces de neîntreruptă călire sufletească. Fiecare renunțare materială în plus, scade numărul renunțărilor morale.

Se întreabă mulți — spuneau rabi Moșe Sofer ז"ל — dacă vor avea cu ce trăi. Unde sînt acei care să se întrebe dacă au cu ce muri?

Bilanțul vieții — iată cutremurătoare chemare a șofarului și pentru ca ea să găsească răsunetul cuvenit, pilda jertfei lui Avraham și a lui Itzhak este cea mai nimerită.

Se vor întreba unii: în cazul acesta, în măsura în care marea balanță a judecății istoriei, să fie una a Aakedei, a sacrificiilor? Pînă cînd?

Nici o jertfă nu e zadarnică, nici o lacrimă nu se prelinge în van, nici o picătură de sînge nu se irosește fără rost. מִלְכָּה תְּשׁוּבָה Simbolul celei dintîi luni a anului iudaic e o balanță. Totul e cîntărit și măsurat în marea balanță a judecății istoriei.

„Bet-Hamikdaș, templul cel sfînt, a fost clădit pe acest Moria — munte al sacrificiilor celor dintîi evrei. El nu trebuia, oare, să se afle mai curînd pe muntele Sinai, acolo unde a coborît însuși Dumnezeu spre a da Decalogul?” se întreabă rabi Haim din Tanz.

„Bet-Hamikdaș-ul a fost bine zidit pe locul acesta, căci locul unde un om e gata să se jertfească pentru un ideal nobil e mai sfînt decît însuși acel în care au răsunat, prima oară, cele două porunci”, răspunde înțeleptul învățător.

Vremurile noastre, iubiți frați și surori, vremurile unei generații care pe drept cuvînt își zice, וְאַתָּה אֵלֹהֵינוּ אֵל אֱמֶת וְאֵל חַסֵּד „ceea din urmă generație a catastrofei, cea dintîi generație a mîntuirii” sînt o ilustrare a acestei filozofii a Aakedei. Pe muntele sacrificiilor se clădește, pînă la urmă, Bet-Hamikdaș. Cuvîntul „Aakeda” care se traduce — legarea de altar, dacă e altfel ortografiat אָקֵדָה Aguda, înseamnă „sfîntă înfrîntură”.

Fie ca anul cel nou 5734 să pună capăt tuturor jertfelor מִסְכָּה Aakeda și să împlinească o deplină unitate a tuturor noroadelor אֶת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בְּרִיתָ אִתָּם וְעוֹלָמָם וְכָל בְּרִיתָ אִתָּם וְעוֹלָמָם „cu toate neamurile cărora ai făcut alianță și cu toate lumile cărora ai făcut alianță”.

„Fă, Doamne, ca cei care luptă pentru dreptate să vadă și să se bucure, cei cîștigați să se veselească, cei pioși să cînte în bucurie iar nedreptatea să amuțească, întreaga nelegiuire să se risipească precum fumul și să stîrpești de pe acest pămînt orice stăpînire a împilării”.

Atotputernicul să binecuvînteze scumpa noastră patrie, Republica Socialistă România, să vă dăruiască tuturor un an bun și fericit, să dăruiască pace lui Israel și să reverse harul bunății sale asupra întregii omeniri. Amen.

Cu tradiționala urare de Lesana tova ticateivu

Dr. MOSES ROSEN

Șef-rabinul cultului mozaic, Președintele Federației Comunităților Evreiești Mozaice

De Roș Hașana 5734

adresăm cititorilor noștri

tradiționala urare

לשנה טובה תכתבו!

Fie ca noul an

să fie un an bun,

un an de prosperitate

pentru scumpa noastră

patrie,

REPUBLICA SOCIALISTĂ

ROMÂNIA

un an de pace poporului

lui Israel și întregii lumi!

Glasul Șofarului

Sosirea Anului nou evreiesc nu e vestită de heraldici întremîntați în blamide scumpe suflînd în trîmbițe de argint. Nu în sunet de fanfare și în acompaniament de tobe înălmîpinăm prima zi a anului.

Nici trîmbițe de argint, nici sunete semețe de fanfare, nici răpăit asurzitor de tobe, ci un solfegiu de note scurte, întretăiate, de corn de berbec. Din vremuri imemorabile, sunetul cornului de berbec, sunetul șofarului, vestește Anul nou evreiesc — Roș Hașana.

În seara lui de frumos și puritate, omul a cretat de-a lungul timpului sîmbedine de instrumente muzicale cu ajutorul cărora reușește să realizeze armonii sublime. Și aproape fiecare dintre aceste instrumente e incomparabil mai subtil, mai bogat în nuanțe și poezie decît șofarul, care nu se poate compara nici cu lira antică, nici cu harpa, nici cu vioara, nici cu pianul...

Și totuși... Și totuși puține simfonii au făcut vreodată să trezească o asemenea furtună de simțămînte, o emoție atît de profundă ca sunetele șofarului.

Din prima zi a lunii Elul modulațiile sale sacadate se intercalează în simfonia vieții cotidiene, chemînd pe fiecare credincios evreu la meditație, la interiorizare, la un sever examen al conștiinței. Căci în conceptul iudaic, Roș Hașana nu e numai prima zi, sîrbătoarea Anului nou, ci și Iom Hazikaron — Ziua Amintirilor — Iom Hadin — Ziua Judecării.

În această zi, sînt supuse judecării severe faptele, gîndurile, intențiile noastre. Un tribunal sever dar drept pune în cîmpul bînelor și rîul, luminile și umbrele din existența noastră și rostește sentința implacabilă. Această puternică confruntare are loc nu undeva în afară, pe misterioase tărîmuri transcendente, ci în noi înșine, în conștiința fiecăruia dintre noi. Fiecare dintre noi e chemat să-și facă un sever examen al conștiinței, să cerceteze cu un ochi critic faptele săvîrșite și să discearnă ce e drept și ce e rădăcine pe drumul său. Acesta este sensul major pe care Maimonide îl conferă în celebrul său Codice (Hilhoi Tesuva III, 4) îndatoririi de a suna din șofar: „Desi suflarea șofarului este o prescripție biblică (și, în consecință nu necesită justificare) se poate găsi

sensul adine al acestei prescripțiuni în aceea că sunetele șofarului constituie un apel către noi, de parcă ne-ar spune: „Treziți-vă, adormiților, din somnul vostru, Cercetați-vă, analizați-vă faptele și pocăiți-vă! Gîndiți-vă la Creatorul nostru, voi care dați uitării adevărul etern. Părăsiți drumurile rele și gîndurile voastre necinstite”!

Așadar, sunetul șofarului constituie pentru fiecare credincios un memento, o chemare spre spiritualitate.

Dar glasul șofarului are inflecțiuni multiple, dintre care aceea de evocare, de rechemare din negura timpurilor a unor evenimente și sensuri majore sînt predominante. Astfel, el ne întoarce cu gîndul spre miracolul genezei, spre actul fundamental al creației, precum se spune într-una din rugăciunile de Roș Hașana. „Atîzi e ziua creației lumii”. Ca în prima zi, fiecare credincios stă în fața Creatorului și răspunde pentru faptele sale.

Străbătînd secolele și milenile și refăcînd traiectoria istoriei, sunetul șofarului evocă un alt eveniment capital — darea Torei, momentul une cînd existența noastră a fost imobilată și înălțată prin atribuirea comandamentelor etice de la baza civilizației noastre. „Și a fost în a treia zi, cînd s-a făcut ziua, s-au pornit sunete și fulgere și nori grei au acoperit muntele și sunetul șofarului a clocoțit cu putere. Iar tot poporul care era în tabără tremura de spaimă”. (Leșirea 19,6). Sunetul șofarului este, deci, o reînnoire a legii, o recunoaștere a eternei sale valabilități.

Și încă modulațiile acestui instrument străvechi ne amintesc... Epopeea înălțătoare a sacrificiilor lui Isaac, tragedia sfîșietoare a distrugerii Templului, altele momente cruciale din existența noastră istorică sînt evocate de sunetele sacadate ale șofarului. Și tot același instrument ne deschide perspectiva viitorului, a viitorului ce culminează cu evenimentul cel mai îndepărtat, cînd se va produce apoteoza venirii lui Mesia și împlinirea idealurilor supreme de adevăr, dreptate și pace.

Iată de ce sunetul șofarului trezește în fiecare an un fior de emoție și o furtună de simțămînte în sufletele noastre.

V.R.

A apărut

LUAH

CALENDAR MOZAIC

PE ANUL 5734

(1973—1974)

Calendarul pe anul 5734 cuprinde un material bogat și variat privitor la datini și obiceiuri pe întreg anul, textul principalelor rugăciuni etc.

Alte materiale din sumar:

- Cifre și fapte din activitatea F.C.E.M.;
- Cum se oficiază cununia religioasă;
- Cum procedăm în ziua Iahrtaît-ului?
- Sfaturi talmudice, vorbe de spirit rabinice etc.

Calendarul cuprinde un Glosar iudaic, în care sînt explicate noțiunile și instituțiile mozaice.

Prețul unui exemplar: 3 lei

Se poate procura de la comunitățile evreiești din țară.

„MOSES ȘI ARON” pe scena Operei din Viena

CEL MAI MARE TURBOAGREGAT ROMÂNESC

Două importante manifestări au încheiat săptămîna muzicală trecută, în orașul muzicii care este Viena: reprezentarea operei „Moses și Aron” de Arnold Schönberg pe scena celui mai prestigios teatru de operă din Europa — și prezența în capitala Austriei a celebrului dirijor și compozitor Leonard Bernstein, „eroul național muzical al Statelor Unite”, cum îl numea presa.

În rândurile ce urmează ne vom ocupa de prima din aceste manifestări, care s-a bucurat de o primire călduroasă din partea unui public exigent în materie, un public internațional, dat fiind că premiera a avut loc în plin sezon turistic.

Arnold Schönberg s-a născut la Viena, la 13 septembrie 1874. Era un compozitor autodidact. În 1901 se mută la Berlin pentru scurtă vreme. Împreună cu Alex. von Zemlinsky înființează „Asociația muzicienilor creatori”. În 1908, cu cele „15 poezii” din „Cartea grădiniilor suspendate” a lui Ștefan George, Schönberg inaugurează un stil nou în muzică, care evită tonalitățile tradiționale. Cam în aceeași perioadă își începe activitatea și ca pictor, domeniu în care însă n-a excelat prea mult. În anul 1910 îl găsim profesind la Academia de muzică din Viena, dar lipsa unei recunoașteri publice îl determină să plece iar în Germania. Primul război mondial îl găsește în rândurile a ceea ce s-a numit atunci „Austellungsorchester”, în care își făcea serviciul militar elita muzicienilor vienezi. În 1918 întemeiază „Asociația pentru spectacole muzicale particulare”, care avea drept scop să obișnuiască publicul cu sunetul muzicii noi. Fiecare lucrare este studiată de Schönberg însuși sau de unul din „conferențieri” desemnați de el, pentru a se ajunge la o claritate excepțională. Sînt astfel prezentate publicului lucrări de Stravinski, Bartok, Debussy, Ravel, Webern, Alban Berg și mulți alții.

Anul 1920 se înscrie ca anul maturității metodei lui Schönberg, denumită „Compoziția în 12 tonuri”. Cele 5 partituri de piano, op. 23, și Serenada, op. 24, sînt operele care marchează ultima treaptă premergătoare la noua sa metodă compozițională.

Împlinirea a 50 de ani de viață este sărbătorită prin reprezentarea opetelor sale „Așteptarea” (Praga) și „Mina fericită” (Viena). Academia prusiană de artiști din Berlin îl încredințează conducerea clasei de compoziție. La Paris, Berlin și în Spania dirijează concerte, ține conferințe la Sorbona, iar marele Wilhelm Furtwängler dirijează premiera „Variațiunilor pentru orchestră”, în timp ce la Opera din Frankfurt pe Main i se reprezintă în 1930 lucrarea „De azi pe mâine”. În același an 1930 începe să scrie „Moses și Aron”.

Anul 1933. Nazismul se instalează în Germania. Într-o seședință a senatului Academiei de muzică din Berlin, președintele acesteia, Max von Schillings, anunță „frîngerea influenței evreiești în sinul Academiei”. Schönberg se expatriază și obține un angajament la Conserva-

torul din Boston (S.U.A.). Bolnav, e nevoit să se stabilească într-o regiune cu climă mai caldă și astfel ajunge la Hollywood, în California, unde devine profesor de muzică la Universitate. Printre elevii săi se numără o serie de proeminenți artiști de film.

Devenit cetățean american în 1941, Schönberg profesază pînă la vîrsta de 70 de ani, cînd se retrage din învățămînt, dar își continuă activitatea prin conferințe și diferite alte acțiuni. E ales membru al Institutului american pentru

Arnold Schönberg — Autoportret

artă și literatură. Compune, în această ultimă perioadă a vieții sale, „Un supraviețuitor din Varșovia” și lucrează la manualul „Funcțiunile structurale ale armoniei” și la volumul de eseuri „Stil și idei”.

Boala îl împiedică de la lucrări mai importante. Scrie totuși un număr de texte moderne de psalmi, dintre care singurul pentru care a compus muzică este pentru vorbire, cor și orchestră.

Se stinge din viață la 13 iulie 1951, în vîrstă de 77 de ani.

Opera „Moses și Aron” a avut ca inspirație a doua carte („Exodus”) din cele 5 cărți ale lui Moise. Din materialul imens care i-a stat la dispoziție, el a împins pe primul plan, după cum mărturisește singur, următoarele elemente: ideea unui Dumnezeu inimaginabil, aceea a poporului ales și aceea a conducătorului poporului. Materialul acesta brut l-a extras, în principal, din capitolele 3, 4 și 32 ale cărții. Acestea cuprind relațiile despre chemarea lui Moise la muntele Hore din mărăcișul arzînd, înțelegerea lui Aron, vestirea Dumnezeului unic, adorația vitelului de aur și distrugerea tablelor legii.

După textele biblice, Moise trebuie să se fi convins abia în mărăciș de existența și atotputernicia lui Dumnezeu. El trăiește mai întîi pe propria sa piele minunile cu care urmau să

fie convingși mai tîrziu evreii. În opera lui Schönberg, însă, Moise n-are nevoie de astfel de dovezi. El crede în Dumnezeu unic, și numai vîrsta lui și capacitatea redusă de a se face înțeles, precum și îndărătnicia poporului, de care se teme, îl fac să șovăie de a primi misiunea. Minunile pe care le face Dumnezeu și pe care Aron le repetă mai tîrziu în fața rodului, Schönberg le lasă exclusiv în seama lui Aron.

De îndată ce poporul crede în „unicul, eternul, omnipotentul, invizibilul și inimaginabilul Dumnezeu”, el o și părăsește la drum în pustiu.

Lipsește din operă și descrierea pedepșelor cu care Moise — respectiv Dumnezeu — sancționează adorația vitelului de aur. Iar actul al treilea, pe care Schönberg nu l-a mai compus, nu are nicio paralelă în Biblie.

Textul operei „Moses și Aron” a fost conceput la origine ca un oratoriu în trei părți și a fost scris pentru prima oară între 3 și 16 octombrie 1928, fiind apoi prelucrat în repetate rînduri. Forma muzicală a lucrării însumează întreaga experiență și tot ce și-a însușit autorul în cursul unei lungi și pline de sacrificii munci creatoare. Diversitatea sonoră și formală este inegalabilă: începînd cu coloritul vocal „studos” al scenei din mărăciș și diferențierea severă a glasurilor lui Moise și Aron, pînă la minunile polifone ale corurilor populare, la vocele șoptite ale celor ce-l așteptau pe Moise, la strigătele extatice ale celor ce jertfeau vitelului de aur, la îndrăzneata subliniere picturală a minunilor lui Aron, la dansurile orgiace din primitivul peisaj biblic. Totul bazîndu-se pe o plastică extremă a gesticii muzicale și un colorit instrumental de o nescăpat bogăție de nuanțe. În cartea sa închinată acestei opere apărută la Heidelberg în 1959, autorul, Karl H. Wörner, face o analiză temeinică, tematică și formală, a lucrării.

Pentru întia oară a răsărit într-o sală de concert prima parte a operei, și anume muzica la „Dansul în jurul vitelului de aur”. Aceasta s-a întîmplat la Darmstadt (R.F.G.) la 2 iulie 1951, în cadrul „Cursurilor de vacanță pentru muzica nouă”. Succesul a fost deplin. Prima reprezentare a operei în întregime a avut loc la 6 iunie 1957 la Teatrul orișenes: din Zürich, în cadrul Festivalului muzical internațional pentru muzica nouă; a urmat apoi reprezentarea ei la Berlin, la 4 octombrie 1959 și ea a marcat una din cele mai însemnate opere scenice muzicale ale contemporaneității; la 28 iunie 1965, se reprezintă la Covent Garden din Londra, iar la 23 martie 1968 la Opera renană din Düsseldorf; la 15 noiembrie 1970, sub bagheta lui Christoph von Dohnanyi, e jucată la Opera din Frankfurt pe Main, apoi — la cea din Nürnberg. A șaptea realizare scenică: Opera de stat din Viena, unde premiera a avut loc la 20 mai 1973, dirijată de același Christoph von Dohnanyi. Toate spectacolele au avut loc cu casa închisă.

ST. FREĂMĂT

Apropiiări lexicale româno-ebraice

Ideea de a releva contingente sau doar de a schița simple analogii între unități lexicale românești și ebraice poate surprinde la prima vedere, sîntînd fiind ca cele două limbi aparțin unor familii diferite, s-au dezvoltat în perioade diferite și n-au venit în contact direct decît sporadic și în condiții speciale. Un examen mai cuprinzător al faptelor poate dovedi însă că asocierile la care se preluau unele cuvinte românești și ebraice nu reprezintă nici rodul fantaziei, nici cel al purei întîmplări, ci reflectă anumite relații complexe, deosebite mediate, pe care le-au contractat, fie și la distanță, elemente ale celor două idiomuri. Chiar dacă aceste relații și-au schimbat caracterul de la o epocă la alta, ele atestă, fără putință de tăgădat, ancestrale contacte umane, transferuri de valori spirituale, înrîuriri de ordin cultural etc. Unele asemănări între vocabule foarte vechi sugerează posibile întreprinderi între indo-europăna primitivă și semitica primitivă. E oare fructul hazardului, bunăoară, paralelismul — frapant totuși — dintre ebraicul adam „om” — adama „pămînt” și homo — humus, cu aceleași sensuri, din latină?

Mulți mai tîrziu, în epoca primelor traduceri românești din slavonă (secolul al XVI-lea), textele religioase aduc și ele un anumit număr de cuvinte și de expresii de descendență ebraică — aleluia, heruvim, serafim, ș. a. —, păstrate în forma lor originară de la o versiune la alta.

Un alt contingent de cuvinte care suportă comparația cu semenele lor ebraice l-au furnizat arabismele venite în românește prin filiera turcă. Precum se știe, turcii au preluat de la arabi, o dată cu islamul, și un mare număr de termeni, deosebiți cu caracter literar, solemn sau abstract, cu care și-au completat și îmbogățit propriul vocabular. Tocmai în asemenea cuvinte, din stralut literar al limbii turce, s-a materializat, în proporție de loc neglijabilă, influența turcă asupra limbii române. Intrucît limbile semitice sînt destul de apropiate între ele — în orice caz, mai mult decît cele indo-europene —, se pot lesne învedera consonanțele de sens și de formă dintre cuvintele de origine arabă din limba română, unele din ele complet ieșite actualmente din uz, și corespondențele lor din

ebraică. În înșiruirea de mai jos, care e departe de a fi exhaustivă, ne-am bîzuit pe lucrarea fundamentală a lui Lazăr Săineanu, Influența orientală asupra limbii și culturii române, București, 1900, cu adaosurile și precizările lui N. Dobrișan, autorul a două studii din „Analele Universității București”, Filologie, 1965, respectiv 1968, consacrate în mod special cuvintelor de origine arabă intrate în limba română prin filiera turcă. Transcrierea cuvintelor arabe și ebraice a fost simplificată pentru ușurarea lecturii.

Amanet, în turcește emanet, amanet „depunere în păstrare, amanetare, zălogire; obiectul dat în păstrare sau zălogit”, la rîndul său din arabul amanat „credință; obiect dat în păstrare”. Să se compare cu ebraicul emuna „credință”. Berechet „belșug, abundență, noroc, fericire, prosperitate”, din tc. bereket „bîneșacerea lui Allah, prosperitate, belșug”, în arabă baraka (plural barakat) „binecuvîntarea (lui Allah)”; belșug, fericire”. Să se compare cu ebr. beraha, plural berahot „binecuvîntare”.

Bina „clădire în construcție sau în reparație; clădire în genere, casă de locuit”, din tc. bina „construcție, clădire”, același sens și în arabă, dar și în ebraică.

Caimacam „loțitor al domnului în lipsa acestuia; loțitor al mareșului-ban al Craiovei; loțitor al diferiților demnitari turci”, din tc. caimacam „înlocuitor, loțitor de ministru”, care are la bază cuvintele arabe caim „cel care ocupă un loc, cel care stă pe un loc” și macam „loc (care este ocupat)”. Să se compare cu ebr. caiem „a exista”, hitcaiem „a avea loc” și macom „loc”.

Calfă „lucrător după perioada de ucenicie”, din tc. calfa „maistru; lucrător; șef al lucrătorilor”, la bază fiind ar. halifa „loțitor (al lui Allah pe pămînt), înlocuitor, succesor”, de aici și calf. Să se compare cu ebr. halifa „schimb”, hiluf „schimbare, înlocuire”.

Hac (azi numai în expresii) „în limba veche înseamnă „plată, leafă”, din tc. hac „drept, datorie”, la fel și în arabă. Să se compare cu ebr. hok „lege”.

Magazie, din tc. magaza „depozit de mărfuri; magazie”, după ar. mahzan „magazie, de-

pozit; magazin”. Tot de aici își trage obîrșia și magazin, venit în românește prin intermediu francez. În ebraica modernă îi corespunde mahsan, termen creat de Eliezer Ben Iehuda pe baza radicalului arab susmenționat.

Minare, din tc. minare „far, felinar; minaret (turnul înalt al geamilor)”, după ar. manara, cu aceleași sensuri. Cuvîntul minaret, de aceeași origine, a intrat în română din franceză, concurînd pînă la completă eliminare forma de proveniență turcească. Să se compare cu ebr. menora, precum și cu alte derivate de la or „lumină”. (Chiar și cuvîntul Tora e format de la această rădăcină.)

Misir „cal de rasă din Egipt”, din tc. Misir „Egipt, Cairo”, după ar. Misr, același sens. Să se compare cu Mitram.

Raia „cetate ocupată și administrată direct de turci”, din tc. raia „suprași (nemusulmani)”, după ar. raia „turmă, cîrească; populație, suprași”. Să se compare cu ebr. roe „păstor; șef (sens figurat)”, rao „paște”.

Rubia „mîcă monedă turcească de aur”, din tc. rubie, același sens, după ar. rubba „șferi, pătrime”. Să se compare cu ebr. reva „șferi”, din aceeași rădăcină cu numeralul araba, arba „patru”. Tot de la un numeral e format și ușur „dîjmă, zeciuială”, în tc. öşür, din ar. ust „zecime, zeciuială”. În ebraică „zeca” este asara, eser; aser înseamnă „a zecui” etc.

Suret „copie a unui act, a unei scrisori”, din tc. suret „formă, aspect; copie”, după ar. surat, aceleași sensuri. Să se compare cu ebr. tura „formă”.

Şah mat, la fel în turcă. Locușinea e alcătuită din şah „rege” (cuvînt persan) și mat „a muri” din arabă. Să se compare cu ebr. met „mort”.

Şerif, în tc. serif „descendent al lui Mahomed; nobil, distinș”, din ar. sarif. Sensul actual din limba română al termenului provine din engleză, care l-a adoptat tot din arabă. Să se compare cu ebr. saraf „serafim”. (Cuvîntul românesc serafim nu reprezintă altceva decît forma de plural, însă cu valoare de singular, a termenului ebraic.)

Tabiet, din tc. tabiat „temperament, obîrșință”, în arabă tabiat „natură, calitate naturală”. Să se compare cu ebr. teva „natură”.

S. GAFNIER

Uzina de mașini grele din București a realizat de curînd cel mai complex produs industrial din țară — turboagregatul de 330 Mw, o dată și jumătate mai mare decît puterea instalată a Bicazului.

Giganticul utilaj ar putea, el singur, asigura necesarul de energie electrică al Bucureștiului. Este construit exclusiv din repere și piese românești. Va fi instalat în inima Gorjului, la Rogojelu.

„MOBILA ROMANEASCĂ — 1973”

Expoziția „Mobila românească — 1973”, cuprinzînd modele noi, în premieră pe piața internațională, care a fost găzduită zilele trecute la Leningrad, s-a bucurat de un deosebit interes din partea publicului vizitator și a specialiștilor. Mille de vizitatori au apreciat originalitatea, calitatea mobilierului prezentat de 50 de întreprinderi românești.

Au intrunit aprecieri deosebite garniturile „Miraj”, realizate de Întreprinderea de prelucrare a lemnului din Cluj, mobila stil „Ludovic al XVI-lea” și baroc, produsă de fabricile din Arad și Tg. Mureș, garniturile prezentate de întreprinderile din Rădăuți și Drobeta-Tr. Severin, bucătăriile fabricate la Sibiu și Pipera-București și alte exponate.

NOI ARTICOLE DE MAROCHINĂRIE

Colectivul întreprinderii de piele, marochinării și încălțăminte „13 Decembrie” din Sibiu, una din cele mai moderne unități ale industriei ușoare din țară, a realizat 220 de modele noi de marochinărie: poșete, genți de voiaj, valize, mape, serviete, truse cosmetice, multe din ele făcînd deja obiectul primelor contracte de export încheiate pentru anul viitor cu Anglia, R. D. Germania, U.R.S.S. și altele.

Tot printre noutăți figurează articolele realizate din materialele sintetice „Pielino” (un nou produs al întreprinderii „Clujana”), cele din mase plastice „Zimbru” și „Bega” (produse noi ale fabricii „Victoria” din Timișoara). Ele sînt cu mult mai ușoare decît cele din carton presat și mai rezistente la uzură. Din noile colecții fac parte, de asemenea, poșete și genți de voiaj cu imprimări serigrafice, deosebit de solicitate de diferite firme și agenții de voiaj pentru reclamă comercială.

TRANSCONTAINER PENTRU TRAFICUL INTERNAȚIONAL

Întreprinderea de reparații auto Iași a început construcția primelor transcontainer destinate traficului internațional.

Este vorba de transcontainer universale cu o capacitate de 20 de tone și care întrunesc toate condițiile pentru transportul internațional de mărfuri, terestru și maritim.

UN NOU PRODUS TEXTIL

La Combinatul de fibre sintetice din Iași a fost elaborată tehnologia de fabricație a unui nou sortiment destinat, cu prioritate, stofei de mobilă. Este vorba de firul „Terom” texturat grosier. Primele cantități din noul produs au și fost expediate unor întreprinderi din țară, urmînd ca în zilele următoare, un lot de 5 000 kilograme de terom, purtînd marca de fabricație a combinatului ieșean, să fie livrat și unor firme din Italia.

meridiane

MUZEE EVREIEȘTI

Primul muzeu evreiesc din lume a luat ființă pe la mijlocul secolului al XVIII-lea, când Alexander David, un membru marcant al comunității din Braunschweig (R. F. Germania) a donat sinagogii o colecție de obiecte rituale. În anii care au urmat, o serie de muzee mai importante din lume și-au creat câte o secție iudaică. De pildă la Paris, la Louvre, s-a creat o „Salle Hébraïque”, care nu conținea, însă, decât antichități biblice. De fapt, prima mare expoziție de artă rituală evreiască prezentată la Paris a avut loc în anul 1878, când colecția lui Joseph Strauss a fost expusă la Expoziția universală de la Trocadero. Ulterior, aceasta, împreună cu un material adițional reprezentând colecții engleze, a fost expusă la Expoziția istorică anglo-iudaică care a avut loc în 1887 la Albert Hall-Londra. Această expoziție a fost prezentată o perioadă îndelungată la Muzeul Cluny din Paris. În 1948 a luat ființă la Paris un alt muzeu „Muzeul de artă evreiască” care a acumulat pe lângă arhivele și exponatele unui muzeu mai vechi, colecții de artă populară din nordul Africii și din diferite regiuni ale Europei, pietre funerare, reconstrucții ale unor sinagogi din răsăritul Europei și colecții ale pictorilor evrei contemporani.

Muzeul Carnavalet din Paris conține de asemenea o Secție iudaică cuprinzând mai ales documente istorice din trecutului obștei din Paris; Muzeul de istorie a Franței conține în secția sa Iudaica hărți și însemnări privind comunitățile evreiești din Franța. Muzeele din Arles, Bayonne, Carpentras, Cavaillon, Nancy, Strasbourg posedă secții cuprinzând obiecte rituale și laice, pietre funerare etc.

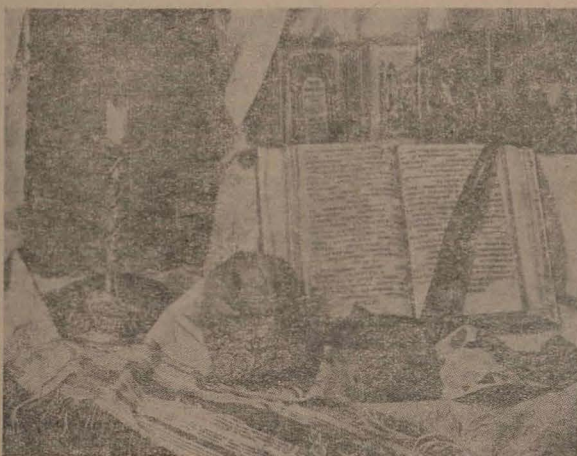
În 1897 a luat ființă și la Viena un muzeu evreiesc sub auspiciile societății „Gesellschaft für Sammlung und Konservierung von Kunst-

und historischen Denkmälern des Judentums”. Acesta tipărea o publicație proprie. Rînd pe rînd au luat ființă muzee evreiești la Frankfurt pe Main, la München, Mainz, Kassel, Berlin, Regensburg; la fel la Praga și Budapesta.

Muzeul evreiesc din Londra a fost înființat în anul 1932 de către C. Roth și W. S. Sa-

bert Museum se află o importantă secție Iudaică.

Unul dintre cele mai bogate muzee evreiești din lume este „Joods Historisch Museum” din Amsterdam, cuprinzând colecții de artă ale colectivităților evreiești de proveniență portugheză din Olanda. La Leghorn, în Italia a existat un

muzeu cu colecțiile lor de artă rituală din secolul al XVIII-lea. El a fost instalat în sediul comunității și îmbogățit prin achiziționarea unor obiecte de valoare din colecția Arthur Howitt. Un alt muzeu a fost înființat de Societatea de istorie a iudaismului la University College; Muzeul Ben Uri, creat ulterior, cuprinde picturi și alte opere de artă modernă. În afară de acestea, la British Museum și Victoria and Al-

valoros muzeu, distrus de bombardamente în timpul celui de al doilea război mondial, dar în 1964, principala sinagogă din Roma a fost transformată în muzeu, adăpostind, împreună cu o sinagogă din Veneția, comorile de artă ale comunităților evreiești din Italia care s-au păstrat. Ceva asemănător s-a petrecut în Spania, unde vechea sinagogă din Toledo „El Transito”, construită în secolul al XIV-lea, a devenit în 1965 muzeu. Alte muzee din Spania și din in-

sulele Balceare conțin numeroase exponate, mărituri ale vieții evreiești din Spania dinainte de 1492.

În perioada cuprinsă între cele două războaie mondiale au funcționat muzee evreiești și în mai multe țări din răsăritul Europei. La Varșovia, istoricul și colecționarul de artă Matias Bersohn a întemeiat în 1910 un muzeu, donând comunității colecțiile sale care conțineau obiecte rituale și laice, broderii, manuscrise înlunate, inscripții vechi, tablouri cu teme evreiești, o arhivă cu fotografii și o bibliotecă importantă. În 1939, în timpul bombardamentelor, clădirea și prețiosul ei conținut au fost distruse. La Vilna, Societatea amatorilor de antichități evreiești a înființat un muzeu, care a căpătat numele lui S. Anski. În 1930, YVO (Institutul pentru cercetări iudaice) a extins acest muzeu, asociindu-l cu un Institut pentru studiul artei evreiești, care a editat mai târziu revista în limba idiş „Heft far idisher Kunst”. Alt muzeu, conținând obiecte rare de artă a luat ființă în 1935 la Cracovia. Jefeuit de către naștiți, muzeul a fost reconstituit în anul 1961, într-o sinagogă din vechiul cartier evreiesc, sub denumirea de Muzeu de istorie și cultură al evreilor, o anexă a Muzeului istoric al orașului Cracovia.

În general, majoritatea muzeelor evreiești din țările ocupate în timpul războiului de către naștiți, au fost distruse. O soartă deosebită a avut Muzeul evreiesc din Praga, care, potrivit hotărârii naștilor trebuia să constituie „Muzeul poporului dispărut”. În acest scop au fost adunate din întreaga Cehoslovacie și din alte țări ocupate, obiecte rituale, astfel că la sfîrșitul războiului, Muzeul din Praga s-a văzut în posesia celei mai mari colecții de artă evreiască din lume. 200.000 de obiecte de artă au fost comasate în șapte sinagogi, constituind un monument de artă evreiască.

Dintre așezămintele muzeale din America, cel din New York ocupă un loc important. Nucleul de bază al acestui muzeu l-a constituit colecția Ephraim Benguit. Ulterior, această colecție a fost expusă timp de mai mulți ani la Institutul Smithsonian din Washington. Mai târziu ea a intrat în posesia Seminarului teologic evreiesc din New York. Îmbogățită cu multe alte colecții de preț, ea a constituit bazele Muzeului evreiesc din New York.

(Continuare în pag. a 7-a)

Monede în Iudeea antică

În Biblie se vorbește adesea despre mijloace de plată. Pasajele respective și ordinea lor cronologică reflectă evoluția acestora dintr-o etapă în alta.

Se știe că prima formă de comerț a fost trocul și că unele bunuri erau acceptate ca mijloc general de plată, cum ar fi vitele și pieile. Acest lucru se reflectă în Biblie, în Geneza, (21,28) care relatează cum Avraham îi dă lui Avimelech șapte mieușele cu ocazia înțelegerii de la Beer-Seva. Tot în Geneza (13,2) aflăm că Avraham „era foarte bogat în vite, în argint și în aur”, de unde deducem că el trăia în perioada de tranziție de la folosirea ca mijloc de plată a vitelor, la folosirea unor metale. Acest lucru reiese clar din felul cum plătește el lui Efron, locul în care o va înmormînta pe Sara, la Hebron, și anume 400 de *șekeli* de argint.^{*)} Tot în Geneza (33,19) facem cunoștință cu o altă monedă cu care Iacov își plătește terenul cumpărat la Sichem de la fiul lui Hemor, cu *kesit*.

Cînd plățile au început să se facă cu ajutorul metalelor, acestea au căpătat diferite forme. Elezear, de pildă, sluga lui Avraham, care a plecat în Mesopotamia să-i caute o soție lui Isaac și a întâlnit-o pe Rebeca, i-a dat acesteia un inel de aur pe greutate de jumătate de șekel de aur și două brățări cîntărind zece șekeli.

În perioada pre-monarhică, cuvîntul *kesef* (argint) era folosit adesea în loc de *șekel*. În perioada monarhică, plățile se făceau, mai ales în Iudeea, în *șekeli*-greutate, unitatea cu care

se cîntăreau barele de metal ce se foloseau pe atunci ca mijloc de plată. Astfel, aflăm că profetul Ieremiahu, a plătit țarina pe care și-a cumpărat-o la Nnatot cu șapte șekeli de argint. De 50 de ori mai mare decât șekelul era unitatea *maneh*, iar 60 de maneh formau un *ekkar*.

Cea mai veche monedă ce s-a păstrat datează din secolul al VII-lea înainte erei noastre și provine din orașul Lydia, din nordul Anatoliei. În Iudeea, însă, cea mai veche monedă datează din a doua jumătate a secolului al VI-lea și din secolul al V-lea (i.e.n.). Sînt monede din Atena, Thasos și Macedonia, aduse în țară probabil de negustori greci. În secolul al IV-lea țara se afla sub dominația Persiei și monede feniciene, mai ales din Sidon și Tyr, circulau în nordul țării și pe litoral. Moneda cea mai valoroasă în răsăritul Mediteranei era moneda atenică, cu capul zeiței Palas-Atena și cu bufină. Aceste monede se băteau și în Iudeea, dar nu se știe dacă autoritatea emitentă era guvernatorul sau Marele preot. Pe una dintre cele ce s-au păstrat s-a putut descifra numele Hezekia (Ieheskia), care ar putea fi Marele preot menționat de Iosephus Flavius în lucrarea sa „Impotrivă lui Apion”. Se cunosc șase tipuri de asemenea monede purtînd inscripția „Iehud”. Efigia lor reprezintă o bufină, șoimul, capul lui Janus, o floare de crin, o pasăre neidentificată.

Cît timp Iudeea a fost sub dominația Ptolemeilor, monedele se băteau la Iafa, Așkelon și Gaza, fiind lucrate din aur, argint și bronz. După victoria Seleuzizilor, monedele Ptolemeilor au fost topite și transformate. Ele au avut putere de circulație pînă în epoca Hasmoneorilor.

Monedele evreiești bătute sub dinastia hasmoneană aveau ca efigie cornul abundenței, o ancoră, o floare, o stea, un coif etc. nu și chip omenesc, și aceasta din respect față de porunca a doua din Decalog. Toate monedele hasmoneene purtau legende ebraice, în afară de cele ale lui Alexander Ianai și ale lui Matatias Antigonus, care aveau și inscripții grecești. Formula era aproape în toate cazurile aceeași: „...Marele preot și *hever*-ul evreilor” (*hever* înseamnă probabil adunarea înțelepților statului).

Cu o singură excepție, monedele hasmoneene nu poartă dată, ceea ce constituie o mare dificultate pentru cercetători în determinarea cro-

nologiei lor, mai ales că diferiți conducători au purtat același nume. S-a putut stabili că Simion, primul conducător hasmonean independent (142—135 i.e.n.) nu a emis monedă. Deși Antiohus al VII-lea i-a acordat lui Simion dreptul de a bate monedă (Cartea Macabeilor I, 15, 2—9) se pare că acest drept i-a fost retras înainte ca Simion să fi făcut uz de el. Serile *Senat Arba* (anul patru) atribuite lui, au fost de fapt emise în timpul războiului evreilor (66—70 era actuală). Fiul lui Simion, Hyrcanus I, nu a emis monede imediat ce a urmat tatălui său, ci mult mai târziu, probabil pe la 110 i.e.n. Monedele sale au servit ca model pentru întreaga serie de monede hasmoneene. Pe avers este reprezentată o ghirlandă care înconjoară inscripția „Johanen, Marele preot și *hever* al evreilor” iar pe revers un dublu corn al abundenței și o rodie. Toate monedele sale au valoare de o *peruta*. Monedele succesorului său, Aristobulus I (104—103 i.e.n.) sînt din aramă, identice cu cele ale lui Johanen, decât numele este schimbat.

La începutul domniei sale, Alexander Ianai (103—76 i.e.n.) a bătut monede de același fel; mai târziu, însă, a scos o nouă serie, cu inscripții în ebraică și greacă, pe care s-a intitulat rege. Pe avers este înfățișată o stea, o ancoră, înconjurată de un cerc și de flori. O monedă de o jumătate de *peruta*, reprezentînd o ramură de palmier aparține și ea acestei serii. Tipul de monedă cu stea și ancoră este singular care are o inscripție arameică, cu caractere pătate ebraice și drept dată a emisiunii cifra 25, adică al 25-lea an al domniei lui Alexander Ianai. Ultimul conducător hasmonean, Antigonus Matatias, a introdus în locul rodiei un spic de orz și pe altele amfora sfințită pentru ulei din templul din Ierusalim.

În timpul dinastiei herodiene monedele erau din bronz, multe dintre ele fiind datate. Toate au inscripții numai în limba greacă. Probabil pentru a nu jigni sentimentele religioase ale evreilor, dinastia herodiană a avut grijă, să păstreze vechile embleme pentru monedele cu circulație în Iudeea, în timp ce în restul teritoriului asupra căruia domneau au pus în circulație monede cu chipul lor și al împăraților romani. În timpul lui Herodes Archelaus (anul 4 i.e.n. — 6 e.n.) monedele se caracterizau prin

embleme maritime — ancora, galera, prora. Regele Agrippa I, a emis o monedă pe care erau înfățișate două mîini care se string, aluzie la o alianță între evrei și senatul roman.

În preajma izbucnirii războiului evreilor (66—70) monetăria din Tyr încetase de a mai bate șekeli de argint. Aceștia erau însă necesari fiecărui evreu adult pentru a plăti taxa anuală către templu, de jumătate de șekel. (Exodul 30,12). Această necesitate, precum și hotărîrea autorităților evreiești de a-și dovedi suveranitatea asupra țării lor, a determinat bătărea cunoscutelor monede de un șekel, jumătate de șekel și un sfert de șekel, dateate anul 1—5 al războiului. Monedele erau din argint, avînd gravate un potir încadrat cu perle și trei rodii și inscripția, în ebraică „*Ierusalaim ha-Kedosa*” (Ierusalimul cel sfințit). În cel de al doilea și al treilea an al războiului s-au bătut și monede mărînte de bronz, în valoare de o *peruta*.

Ultimele monede evreiești emise în antichitate au fost cele din timpul răscoalei lui Bar Kohba (132—135). Majoritatea cu inscripția: „Bar Kohba — conducător al lui Israel”. Din aceeași perioadă datează și unele cu inscripția „Elezear, Marele preot” sau numai „Ierusalim”. Monedele emise în primii doi ani ai luptei sînt datate „Anul întâi al reînvierii lui Israel” respectiv „Anul doi al eliberării lui Israel”. Începînd din anul al treilea și pînă la sfîrșitul perioadei respective, monedele poartă inscripția „Pentru libertatea Ierusalimului”. Ele sînt din argint și din bronz, fiind la origine monede romane cu circulație în regiune, ca drahme și dinari, care ulterior s-au numit *sela* și *zuz*.

După distrugerea celui de al doilea templu și transformarea Iudeei într-o provincie romană s-au bătut monede a căror inscripție evoca victoria romană. Una dintre ele este cunoscută monedă „*Iudaea capta*”. Ulterior, o seamă de orașe și-au bătut monede proprii. Între acestea amintim Aelia Capitolina (Ierusalimul roman), Antipatris, Așkelon, Gaza, Joppa (Iaffa), Neapolis (Sechem) etc. Raza lor de circulație depășea orașul emitent, cuprinzînd un întreg ținut. Cînd, în anul 260 s-a constatat că valoarea metalului din care erau executate depășea valoarea nominală a monedelor ele au fost înlocuite cu piese devalorizate.

*) În timpul lui Avraham șekelul era o unitate de greutate de 8,4 grame, barut pe moneda babiloneană siglu, care la rîndul ei era divizată în 24 de gerah.

CARNET

I. 5734

În prag de an nou resimțim în mod acut nu numai senzația timpului care trece, ci și dualitatea contradictorie efemeră. Sub raport individual, existența noastră este efemeră, cu fiecare an ne apropiem tot mai mult de stafia terminus a călătoriei noastre. Dar dacă ne gândim la noi înșine ca un atom din substanța și identitatea colectivă evreiască, începutul de an ne dă simțământul tonifiant al duratei. Iată: pășim în anul 5734... Dacă scădem, să zicem, 100 de ani, ar fi 5634; dacă adăugăm 100, ar fi 5834. Modificări aproape imperceptibile, ca și cum în oceanul timpului am scoate sau adăuga o găleată de apă.

Acest simțământ al duratei, al timpului care în scurgerea sa implacabilă face legătura între ceea ce a fost și ceea ce va fi, care prefăce prezentul în trecut și viitorul în prezent, înaintașii noștri l-au avut în toate vremurile. În ceasuri grele el le-a fost izvor de farte și mângiere. Salom Al a redat aceasta admirabil într-ună din nulele sale, Eternitate.

Din cîteva trăisături, artistul ne transpune în Ierusalimul anului 70: după nu așediu care durează de doi ani, orașul a devenit un morman de ruine, luptătorii au pierit în lupta inegală, foamea, lipsurile, epidemiile au prefăcut oamenii în schelete... Pe zidurile care mai stau încă în picioare, o mină de zefei continuă această înspăimîntător de inegală bătaie. Și în aceste clipe, cînd totul pare pierdut, Marele preot poruncește ca femeile, bătrînii, copiii, oricine se mai află încă în viață, să iasă din orașul asediat și să se întindă la pămînt, de celelalte părți a zidului de apărare. Și astfel legiunile lui Vespasian, care și pînă atunci văzuseră altele lucruri nimitoare în această campanie în Iudeea, sînt martorii unei scene care le întrece parca pe toate: fără murmur și fără a fi fost scoși în virful sulitelor, locuitorii cetății se întind de bunăvoie la picioarele cuceritorilor... Încă o clipă și la un ordin al comandantului, invincibilele legiuni se vor pune în mișcare, strivind în iureșul înaintării această mizerabilă masă omenească. Încă o clipă... Dar parcă și voința de oțel a comandantului s-oare acum căci la un semn al său un berald iese din coloană și suflînd prelung din trimbișă, rostește în anul tuturor:

— Voi, barbari nemernici, ce ați cîntat în înfruntarea puterii noastre de neîmîns! Dați-nă în lături, căci alimintei veți fi prefăcuți în praș și pulbere... În lături!

Glasul de aramă al beraldului spintecă tăcerea, dar jos, masa omenească continuă să zacă mută, neclintită, așa precum poruncise Marele preot. Rîsele batjocoritoare din rîndurile strînse, gîta de marș, ale legiunii au amuțit și ele. În această tăcere de piatră, glasul beraldului capătă o stranie sonoritate.

— Și ce naiba așteptați, voi, iudei îndărătnici? Soarta voastră e pe deplin pecetluită! A te împotrivi cazarului nostru a fost dintru început curată nebanie... El e puternic, e invincibil, e stăpîn al lumii...

Heraldul continuă să clameze atotputernicia stăpînului său iar masa vie, omenească, una cu pămîntul, zace învîlăuită în cea mai cumplită mîstenie.

Decodată se aude ropotul unui alergător și din ceata zărilor un sol se iese. Gîfînd din greu, el rostește în anul tuturor: — Cazarul e mort! Cazarul e mort!

...De jos, din pulberea mizeră a drumului, un suspin se inalță și o voce aspră, într-un grai natural, rostește:

— Cazarul e puternic, e invincibil, e stăpîn al lumii... Dar nu e veșnic...

De atunci, într-un fel sau altul, scena s-a repetat de multe ori, de cît că deseori totul a venit prea tîrziu pentru ca cei amenințați să fie prefăcuți în pulbere să-l mai poată auzi. La Babilon, de pildă, de Roș Hașana 5702, peste 32.000 de femei, copii, bătrîni au fost măcelăriți de nașiți, într-unul din cele mai oribile, mai sîngeroase pogromuri. Ei nu au mai apucat să trăiască sferșitul comarului, dar fiecare dintre ei a fost sigur pînă în ultima clipă că brutalitatea nu e veșnică, a știut că ceea ce nu au izbutit Vespasian și Titus nu va reuși nici Hitler. O îndelungată experiență istorică ne-a înzestrat cu sentimentul duratei, al timpului care curge necontenit, legîndu-ne pe noi, cei de azi, de cei ce au fost înaintea noastră, de cei ce vor fi după noi.

De aici și tradiția — resimțită de mulți ca o necesitate vitală — de a întîmpina fiecare An nou nu în mod izolat, ci ca un mare, ca un însemnat eveniment colectiv. Mai accentuat decît în orice altă perioadă a anului, în aceste zile încercăm simțământul că nu sîntem izolați, că aparținem cu toții uneia și aceleiași comunități. Această dublă identificare, cu cei ce au fost înainte de noi și cu comunitatea căreia îi aparținem este dintre factorii care ne ajută să fim noi înșine. Căci cine e un ram tăiat devine altul, ne spune Midrașul și acest adevăr e atestat de întreaga noastră istorie.

...5734 ne trece pragul. Să-l întîmpinăm cu sufletele pline de speranțe, cu conștiința că el va adăuga încă o verigă lantului de aur al continuității noastre. Leșanu tova! Un an bun!

II. ÎN FIECARE ZI...

Un cuvînt al rabinului Izbogna Heșl, Apter-ruv, care a păstori la Iași, în urmă cu un veac și jumătate: „E mare lucru să-l slujești pe Dumnezeu prin studiu și rugăciune, dar și mai mare lucru e să-l slujești în viața cea de toate zilele”.

Cuvînt scriitor ca un diamant îndelung șlefuit, în apele cărnia se reflectă fațetele vieții evreiești tradiționale. Rîtmul ei a fost determinat în toate vremurile de o necontenită pendulare între cer și pămînt. Prin studiu și rugăciune credinciosul tinde să se inalțe către cer, către Dumnezeu; prin felul său curat și cinstit de a trăi, urmărește să-l coboare pe Dumnezeu pe pămînt. Cer și pămînt — iată cei doi termeni ai existenței noastre, felul în care reafirmăm mereu omnipotenței divine. Dumnezeu se află pretutindeni, pretutindeni unde e lăsat să intre. Pe aripile gîndului, prin rugăciune și studiu, ne avîntăm către el, spre înălțimi; prin faptele noastre îl coborîm în mijlocul nostru, din țările nepărunse ale cerului.

Primordială este fapta, căci prin faptele noastre sîntem cu toții implicați în destinul omenirii. Rabinul Nahman din Bratzlav a exprimat admirabil această idee atunci cînd a spus că fiecare om trebuie să considere că lumea toată a fost creată pentru el, dar nu spre a o lua în stăpînire, ci spre a-i purta de grijă.

La prima vedere aceste idei pot părea puțin cam abstracte, dar cei care cunosc modul de viață al tîrgului evreiesc știu că nu despre speculații ale spiritului este vorba, ci despre oameni, despre existența lor: modestă, lipsită de orice ostentație, făcută pară anume pentru a ilustra cele enunțate mai sus.

Am fost deunăzi la Iași, am respirat cu încinare parfumul ameteilor al teilor de la Copou, apoi coborînd prin Păcurari și mai departe în vechiul tîrg al leșilor, m-am lăsat pîrîns de parfumul inefabil al trecutului.

...În fațelă înserării, pașii mei îmi păreau a trezi cîndate ecouri în vreme. Umblam pe străzile bătrînelui oraș și cu ochii mișii vedeam bărbați, femei și copii, oameni care au trăit cîndva pe aceste meleaguri și care și dorm acum somnul etern în cîmîntul pe care-l vizitasem în cursul dimineții. Senzația era altă de puternică, înțit nu pașii mei mi se păreau că-i aud, ci ecoul pașilor lor pe caldarîm... Au fost oameni aceștia fără prea multă știință de carte, grîile de fiecare zi și acaparau, nelăsîndu-le aproape niciodată timp pentru bucuriile spiritului. Viața le-a fost o continuă și aprigă luptă — pentru bucată de pîine, pentru o bîină călduroasă iarnă și pentru o pereche de cizme, toamna. Existență grea, plină de vicitudini și deseori de ostilitate, viață de meșteșugar umil, de cărîș sau banal trăind din încordarea mîncărilor săi, viață amărîta de neguțării de mîrîntșuri, într-un cuvînt o existență trîdnică și aspră, în care aproape că nu rămînea loc pentru un strop de bucurie.

Acestor bărbați și acestor femei înecătoasă toată vremea în lupta aspră pentru existență le-a adresat rabinul Izbogna Heșl cuvîntul pe care l-am amintit la începutul acestor rînduri: „E mare lucru să-l slujești pe Dumnezeu prin studiu și rugăciune, dar și mai mare lucru e să-l slujești în viața cea de toate zilele”. Nu știu, nu cred ca vreunul să-l fi întrebă pe rabinul și învățătorul lor în ce fel îl pot slui pe Domnul în existența lor de toate zilele. La ce ar fi făcut-o, de vreme ce nici nu puteau trăi în alt chip decît trăiau, de vreme ce fără voia și știrea lor înșiși această existență era cel mai deplin răspuns? A munci cîstîit, a-ți agonisi cu sudoarea frunții și cu mîini curate bucată de pîine, a fi sever și drept, de o dreptăți severitate, cu tine înșiși și cu ai tăi, a-ți crește în același spirit de adevăr și dreptăți severitate copiii, aceasta era legea concisă și neștirbită a vieții lor, de la care nu-și îndepărtau a se îndepărta nici cu o totă.

Pe vremea lui Apter-ruv (1755—1825) tîrgul leșilor nu avea încă, se înțelege, canalizare și apă era adușă în sacale, imedieticirea de sacău fiind și ea una din modalitățile de existență ale evreilor de atunci, lucru atestat și azi de patronimii. Nu știu dacă vreunul obștei în ce fel își poate asigura viața veșnică, el, sîrman apar, fără merite de seamă, fără dar sigur sînt că răspunsul bunului și înțeleptului rabin ar fi fost identic cu cel din povestirea studiului, în sinagoga, și această binefacere îi va fi lăsată în seamă de către Acel ce le vede pe toate și judecă toate cu mîrinimie...

Căci Dumnezeu nu este excesiv în cerințe, el nu preînde omului ceea ce este peste puterile sale. O existență cîstîită și dreptă, o inimă curată, chiar și un gînd frumos cîntăresc greu în balanța judecării sale...

Victor Rusu

CU PRILEJUL SĂRBĂTORILOR

În perioada sărbătorilor Anului nou 5734 vor funcționa, în București, următoarele temple și sinagogi:

Templul Coral — str. Sf-ta Vineri 9
Sinagoga Mare — str. Vasile Adamache 11
Templul Sefard (spaniol) — str. Banu Mărăcine 37
Sinagoga Malbim — str. Bravilor 4
Sinagoga A. B. Zissu — str. Mămulari 8
Sinagoga Beit Hamidrăș Vechi — Calea Moșilor 76
Templul Voința — str. Taras Sevenco 66
Templul Eșua Tova — str. Nicos Beloianis 9
Templul Reșit Daat — str. Antim 13
Sinagoga Aizic Ilie — Intrarea Vinători 11
Sinagoga Hevre Tilim — Calea Griviței
Sinagoga Păstrarea Credinței — str. Vasile Cîrlova 1
Sinagoga Ajutorul — str. Andrei Bîrsan 8
Sinagoga Credința — str. Vasile Toneanu 48
Sinagoga Pașcaner Klaus — str. General Florescu 16
Sinagoga Poalei Tedeck — str. Cantemir 10

PREDICILE DE ROȘ HAȘANA 5734

Joi 27 septembrie ora 10,30, Eminența Sa d. Șef-rabin Dr. Moses Rosen va rosti la templul coral din București, str. Sf-ta Vineri 9, predica „IOM HARAT OLAM” — Evocarea creațiunii.

În aceeași zi, la ora 18,30, la Templul Sefard (spaniol) din str. Banu Mărăcine 37, va rosti predica „ANUL NOU ÎN CONCEPȚIA IUDAICĂ”.

joi 4 octombrie, între orele 8—13 și 16—21
vineri 5 octombrie, între orele 8—10.

PREDICA DE ȘABAT ȘUVA

Sîmbătă 29 septembrie, orele 10 dimineața, Eminența Sa d. Șef-rabin Dr. Moses Rosen va rosti la sinagoga Malbim din str. Bravilor nr. 4 tradiționala predică (Deraș) de Șabat Șuva.

RUGĂCIUNEA DE SLIHOT

Prima rugăciune de Slîhot se va oficia la templul coral, în ziua de sîmbătă 22 septembrie, ora 23.

DE LA TEMPLUL CORAL

Comitetul templului coral invită enoriașii să-și rețină din vreme ieșuri în vederea sărbătorilor de Roș Hașana și Iom Kipur 5734.

Reținerile se fac zilnic, cu excepția zilelor de șabat, la cancelaria templului, între orele 10—13 și 16—19.

PROGRAMUL DE SĂRBĂTORI AL ABATORULUI RITUAL DE PĂSĂRI

Abatorul ritual de păsări din București, str. Sticlari 13 va funcționa, în vederea sărbătorilor, după următorul program:
luni 24 septembrie, între orele 9—13 și 16—19
marți 25 septembrie, între orele 8—12 și 16—21
miercuri 26 septembrie, între orele 8—13
miercuri 3 octombrie, între orele 8—13 și 16—19

ETROGIM PENTRU SUCOT

Comunitățile precum și coreligionarii doritori a-și procura *Arba Mimim* pentru Sucot, sînt invitați a se adresa Federației Comunităților Evreiești Mozaice pînă la data de 25 septembrie.

CURSURI DE TALMUD TORA

Comunitatea evreilor mozaici din București anunță că la 9 septembrie reîncep cursurile de Talmud Tora.

Înscrierile și reînscriserile se fac zilnic, la sediul comunității, str. Sf. Vineri 9.

HEVRA ȘAS

Sîmbătă 22 septembrie, Eminența Sa d. Șef-rabin dr. Moses Rosen va ține cursul talmudic, împlîind Sium, încheierea studiului tractatului „Suca”, la Hevra Șas (sinagoga A. B. Zissu, din str. Mămulari 8).
Eminența Sa va oferi apoi o masă tradițională „Šaloš Seudot” în amintirea părintelui său, marele gaon Abraham Leib Rosen, al cărui *Jabrzeit* va fi a doua zi de Roș Hașana.

EVA VIOLET READING

La Londra a încetat din viață, în vîrstă de 78 de ani, marchiza de Reading, una din personalitățile de frunte ale Congresului Mondial Evreiesc.

Eva Violet Reading era fiica primului lord Melchett (Alfred Mond), văduva marchizului Gerald Reading și nora lui Rufus Isaacs, primul marchiz de Reading, fost vice-rege al Indiei, ministru de externe în diferite perioade, procuror general, ambasador la Washington.

Mama ei, de religie romano-catolică, a crescut-o în această credință. La vîrstă de

27 de ani, după o călătorie în Eretz Israel, a revenit la religia tatălui ei, dedicîndu-se iudaismului.

A fost timp de mai mulți ani președinta Executivului european a Congresului Mondial Evreiesc. În ultimii ani a activat ca președintă a secției britanice a Congresului. A fost președinta Consiliului național al femeilor din Anglia.

Federația Comunităților Evreiești Mozaice din Republica Socialistă România se asociază doliului iudaismului la această mare pierdere.

Fie memoria Evei Violet Reading ז"ל bi-necuvîntată!

DECESE

În perioada 11 august — 10 septembrie 1973 au fost înhamuți în cîmîntarele Comunității Evreilor din București:

Bacalu Iacob (68 ani), str. Ceairului 9;
Friedman Ettel (77), str. Galați 18;
Gircu Margareta (78), Udricani 25;
Storfer Estera (89), C. Șerban Vodă 20;
Săveanu Leon (82), Livezilor 35;
Radu Cearic (53), Speranței 75;
Goldman Emil (74), Olteni 18;
Hornstein Liza (74), Cornul Caprei 15;
Herscovici Sura (69), C. Văcărești 136;
Horovitz Sacher (75), Dr. Lister 21;
Zalcovici Nusen (78), Meteor 35;
Zagoni Eugen (73), Libertății 16;
Caplan Reiza (89), Bd. Magheru 9;
Theodorescu Thereza (61), Pictor Angheliescu 1;
Kling Leia (79), Aleea Foișor 3;
Caufman Cecilia (81), Bradului 16;
Dr. Haimovici Ionel (69), Meceet 2;
Libav Avram (76), L. Rebrenu 9;
Elias Mina (89), Intr. Sulea 18;
Chivu Clara (73), Moșilor 133;
Mendel Ruhla (79), str. Barbu Delavrancea;
Weisman Sura (81), Sf. Ionică 9;
Kraus Rubin (69), Făinari 33;
Dr. Carmelino Leo (78), Colanadelor 3;
Solomon Osias (86), Anton Pan 7;
Streit Mendel (78), C. Călărași 28;
Feldstein Isidor (74), L. Rebrenu 20;
Abramovici Golda (81), L. Rebrenu 5;
Ermin Nehemne (68), Aurora 13;
Haimovici Solomon (84), Luca Stroici 18.

Cu nemărginită durere, familia îndoliată Wasserman (Croitoru) din Săveni (jud. Botoșani) anunță înțetarea din viață, în ziua de 24 iulie (24 Tamuz) a scumpei noastre mame, soție, bunică.

ELLA WASSERMAN

Înmormîntarea a avut loc în cîmîntul evreiesc din Brăila.

Rabinul Butnaru din Galați a evocat meritele defunctei.

În veci neconsolați: copiii, soțul, nepoții, rudele și prietenii.

Sora ei, Sabina, roagă pe cei care au cunoscut și au apreciat pe

ELIZA ISSERSOHN

din București, Calea Rahovei, să participe la inaugurarea pietrei funerare, la împlinirea unui an de la deces, 23 septembrie 1973, ora 13, la cîmîntul Giurgiului.

Cu acest prilej, la mormîntul mamei va avea loc și pomenirea celor trei dispăruți: Rovena, Sașa, Lucica.

A ÎNCETAT DIN VIAȚĂ RABINUL H. GUTTMAN

UN IOV
A L
ZILELOR NOASTRE

Evreii n-au luat în serios, la timp, rebeliunea legionară de la 21 ianuarie 1941, din București. O știu preabine, am trăit-o din plin. Adevărul este că începutul, în cartierul evreiesc, a fost destul de moderat, a stîrmit chiar, veți vedea, ilaritate.

Igonit din presă, eram, în acea vreme, funcționar la vestitul magazin de pâstrămă, mezeluri și gîste îndopate al lui Bianovici, de pe Calea Văcărești, colț cu strada Udricani. În ziua de 21, fiind în magazin, am auzit că în cursul dimineții începuse, și în cartier, rebeliunea.

— Se devastază ! Se distrug prăvăliile evreiești !

Dar nu-i vedeam de loc înspăimîntați pe evreii care povesteau. Veneau dintr-acolo și nu numai că erau teferi, dar erau destul de bine dispuși.

Au luat-o de sus, din Calea Dudești, și vin către centru. Cînd vor fi aici !

Și totuși n-o leau la fugă, nu se grăbeau de fel. Vorbeau cu seninătate, parcă era vorba de alte vremuri sau măcar de alte locuri.

Cînd am aflat că devastatorii sînt foarte aproape, m-am dus în întîmpinarea lor. Am dat de ei în dreptul cinematografului „Izbinda” (azi, „Tomis”) : erau trei la număr, trei băiețandri, fiecare cu câte un drug de fier. Mergeau în zigzag, treceau de pe un trotuar pe celălalt : unul dintre ei (mereu același ; probabil numai el știa carte) citea cu glas tare firma și cînd da de un nume evreiesc (se consulta cu ceilalți dacă e vorba de nume evreiesc, ba, de două ori, i-am auzit întrebînd vecinii, trecătorii) :

— Aici !

Aceiașu toți trei deodată, la același magazin, au acționau izolat. Spărgeau geamurile vitrinelor, ușilor și își căutau mai departe de drum.

Era după-amiază, strada, ca de obicei, plină de lume, mulți se opreau o clipă, dar atîta tot, nimeni nu spunea nimic, nu făcea nimic.

Am văzut cum unul din băiețandri, din nebagare de seamă (se uita după o fetișcană) a spart geamul la o prăvălie neevreiască. Cel cu carte l-a apostrofat. Atunci el a ridicat o bucată de geam și a încercat să-l așeze la loc. Același, ferindu-se de un cetățean, s-a izbit (ușor), colț cu str. Mămulari, de un bătrîn (ghicea oricine că este evreu) care mergea grăbit (a intrat în templul „Unirea Sfîntă”) :

— Pardon, domnule ! i-a zis și implora din ochi să-l lerte.

Cînd au ajuns la magazinul Bianovici și au spart vitrina principală, unul din cei trei nu s-a putut reține să nu smulgă un *pariser* mare și gros, atînat acolo. Și a luat-o la fugă, poate ca să-i ajungă din urmă pe ceilalți doi, poate, mai curînd, speriat de gestul său (pînă atunci ei nu se atinseseră de mărfuri).

Mulțimea din stradă, care-i urmărea cu privirea, a izbucnit în ris : din „pariserul” smuls brutal din cui, și pe care tînarul rebelionar îl ținea strîns sub braț, se scurgea, în spate, rumegiușul. Era un „pariser” reclamă !.

Așa a început, în cartier, rebeliunea legionară. Noi nu știam că era doar prologul, că spargerea geamurilor la magazinele evreiești însemna, de fapt, marcarea lor, pentru a fi, la noapte, jefuite și incendiate.

Nici rabinul Hers Guttman (ca, de altfel, mai toți evreii din cartier) n-a luat în serios cele ce se întîmplau în acea zi, mi-a declarat-o într-o convorbire :

— Deoarece începuse răfuiala între Horia Sima și Antonescu, evreii socoteau că legiunarii n-or să mai aibă și grija noastră...

— Dar seara, noaptea n-ai simțit nimic ? Locuții, doar, în plin cartier evreiesc !

— Auzeam focuri de armă, auzeam țipete, auzeam treclind camioane grele de mărfuri și mobile jefuite ; însă pe Calea Văcărești (la doi pași — N.N.). Nu credeam că le va trece prin minte să se abată și pe la locuința mea, simplă, cum vezi : ce-mi puteau lua ?

DE CE TOCMAI EL ?

Rabinul Tvi Hers Guttman era un modest slujitor al Domnului, cu merite temeinice dar nu din cele care îl așază pe un om pe primul plan. Dacă n-ar fi fost noaptea rebeliunii, ar fi avut fericirea să trăiască mai departe în umbra Torei, n-ar fi fost știut decît de cei în-vățați și dreptei.

S-a născut la Huși, la 16 noiembrie 1893, dintr-o veche familie de cîrturari evlavioși („neam de radikim”). De mic l-au dus la Buhuși, la ieșiva rabinului comunității, S. A. Derbarimdikier, cel care a întemeiat acolo seminarul rabinic. Diploma de rabin a obținut-o la

vîrsta de 17 ani, de la prim-rabinul Landau din Botoșani. A învățat mai departe și a obținut diplome de la rabinul Koffler din Păncu, de la marele-rabin Roller din Tg. Neamț, de la gaonul Bețalel Zev Șafran din Bacău.

Prima funcție de rabin a îndeplinit-o, din 1913, la Codăești-Vaslui, unde a rămas șapte ani. Șapte ani de noi studii ; s-a remarcat : a fost angajat rabin la Comunitatea evreilor din București.

Era, la București, rabin foarte activ. Unul din principalele sale merite este că a ajutat la organizarea Tribunalului rabinic *Bet-din*. A fost președintele grupării religioase mizrahiste. A fost predicatorul sinagogii Beth-Hamidraș Vechi. A făcut parte din Sfatul rabinic. S-a ocupat cu cercetări etico-religioase pe care le-a făcut cunoscute fie în conferințe publice (de pildă la Societatea de studii talmudice „Cherwa-Schas”) fie prin colaborări la diferite publicații (revista rabinică „Kwutei Efraim”, „Curierul israelit”, „Știri din lumea evreiască”, „Renasterea”). Era ascultat și citit cu interes și cu plăcere. O parte din predicile sale cu prilejul marilor sărbători și din prelegerile consacrate înțelepciunii talmudice le-a publicat, în limba ebraică, în volumul „Kerem Tvi”, în care a cuprins și cuvîntările despre cîteva figuri de seamă ale iudaismului din România, cu care a conlucrat îndeaproape : dr. I. Niemirower, dr. H. Brezis etc.

Dar, repetăm, nu era unul dintre cei mai de seamă rabini din București și nu s-a explicat de ce a fost tocmai el ales să fie sacrificat de către legionari (poate, pentru că le era cel mai la îndemînă). Căci a fost omule, nu încape îndoială ; pentru că nu s-a nimerit ca, între alte victime din strada respectivă, de străzile vecine, să se numere și el ; ci au venit anume și direct și exclusiv la el („aveam neapărată nevoie în colecția de jidani adunată, de un rabin — va mărturisii mai tîrziu un cînic — altfel satisfacția nu ne-ar fi fost deplină și treaba îndeajuns de spornică”).

În ziua de 21 ianuarie 1940, în fața Consiliului Central al Uniunii Comunităților evreiești, rabinul H. Guttman șinuse o prelegere despre „Misiunea rabinică” (apărută, apoi, în broșură). Și *exact* peste un an va dovedi, prin propria-i persoană, că adesea, rabinul are și misiunea de a intra în legendă...

IN NOAPTEA ACEEA

Așadar, la fel ca marea majoritate a evreilor, nici rabinul Guttman nu și-a părăsit casa, în noaptea culminantă a rebeliunii legionare (cum să-și părăsească un rabin obștea, într-o asemenea împrejurare ?). Nu și-a pus la adăpost nici familia ; ba a stăruit să doarmă la el și cei doi fii mai mari, care locuiau separat :

— Să fim toți împreună.

Fiul cel mare era în conflict cu soția și venise în acea seară să ceară statul.

— Dormi aici — i-a spus tatăl —. Noaptea e un bun sfătător și e mai bine să stai separat de nevastă, veți putea amîndoi să gîndiți mai bine !

Se aflau deci, în acea marți, în casa din strada Sinagoga (V. Adamachi) nr. 9, rabinul, soția rabinului, cei cinci copii ai lor : Iancu (28 ani), Iosif (26 ani), Hava (14 ani), Tîcu (8 ani), Ficu (6 ani). Ocupau, la etaj, patru camere, din care cea mai mare, cea care dă la stradă, era sinagogă unde, pe lîngă rugăciunile de zi de zi, rabinul oficia căsătorii pentru cei care nu-și permiteau să recurgă, în acest scop, la Sinagoga Mare, vecină (nr. 11).

Nu dormeau, nu puteau dormi. Dinspre Calea Văcărești răsunau necontenit chiote, împuscături, cîntece, vuet de mașini...

— Iar e noaptea de revelație ? ! a spus Ficu. Abia a fost !

Cei din casă ațipiseră la un moment dat, cînd, cam la 1 noaptea, o grămadă de urlete au izbucnit chiar jos, în fața casei. Dacă mai exista vreo îndoială asupra celui vizat, mai multe pietre au spart geamurile, la stradă, de la casa rabinului, una a izbit ușa care dă în balcon :

— Ieși, rabin, ce te vedem !

Cel puțin zece inși, cu ciomege și revolve, au năvălit pe coridor și s-au năpustit la ușa care duce la etaj. Ușa era încuiată. Au bătut cu violență, toți odată :

— Deschide, rabin, că te mîncăm de viu !

Rabinul, în caftanul vechi, papuci de casă, iarmuca uzată, s-a dus să deschidă ; dar mai întîia a scos un pachetel din șifonier, de sub rufe.

Cînd a deschis, s-au repezit, urlînd cei zece-doisprezece :

— Vii cu noi !

— Unde să mă duc la ora asta ? Aveți milă ! Sînt bătrîn, am copii mici !

I-au răspuns cu rinjete și blesteme :

— După ce că ne-am deranjat anume pentru tine ? !

Unul l-a lovit în cap cu patul revolverului, i-a umplut fața de sînge.

— Ce aveți cu tata ? au intervenit Iancu și Iosif. De ce-l loviți ? Vreți bani ? Poftim !

— Tîntanilor, s-a isprăvit cu voi !

Dar au luat banii din mina rabinului (pachetelul din șifonier). Nu le era de ajuns, au răscolit prin casă. Apoi unul a dat ordin de plecare. Rabinul socotea că s-a terminat calvarul.

— Hai cu noi, jupine !

— Luați tot ce e în casă, dar ce aveți cu mine ?

— Nu te împotrivi, rabin, că o pășesti ! Îți dăm drumul ! Vrem să te cercetăm numai !

— Ne ducem noi în locul tatei ! au zis cei doi băieți mai mari.

— Că bine ziceți : veniți și voi !

Pe scara strîmță, la coborîre, l-au lovit din nou pe rabin, tot în cap : mergea prea încet. Și pe băieții i-au lovit, că-și sprijineau tatăl. În stradă i-au înghesuit în mașina cu care veniseră, tot urlînd, victorioși :

— Rabinul ! Vine rabinul ! Rabinul e cu noi !

„MAI TRĂIȚI ?”

Mașina, în care însoțitorii se jucau cu revolvele, în izbucniri isterice, a ajuns curînd în Calea Călfărași colț cu Bd. Domniei, la casa lui Kaufman (evacuat), unde legionarii amenajaseră sediul C.M.L. „Ing. Gh. Clime”.

Casa era feeric luminată, animată și zarvă într-adevăr ca de revelație, ar fi zis Ficu. Odăile erau pline de legionari înarmați ; și de evreii (poate două sute) adunați de peste tot. Pe

unii, rabinul i-a recunoscut : S. Rivensohn, secretarul general al Comunității evreilor, Izidor Goldstein, secretarul administrativ, cantorul Ozias Copstick, Mayer Marcus,intendentul Templului Coral, cu soția sa, Fany, institutorul Moise Mariazis, dr. Weissberg, François Heller cu mama și cu nepotul și alții și alții.

Cînd l-au zărit pe rabinul Guttman, legionarii din sediu au izbucnit și ei în urlete și chiote :

— Rabinul ! A venit rabinul !

— Să-i dăm onorul !

Așezați pe două rînduri, formînd o alee, fiecare a ținut să contribuie cu ceva la primirea rabinului : palme, pumni, scîlpături. Ovații. Pe urmă s-au împîrșit, l-au lăsat pe rabin și băieții în seama a trei tineri și o tînară cu flanelă verde și bocanci, care i-au bătut întîi cu palmele, apoi cu frîghia udă, cu o vîină de bou și la urmă cu vergi de alamă, pe minii, pe față, pe fese, pe tălpi. După care, pentru că altundeva nu mai era loc, i-au tîrît în pod și i-au azvîrlit pe podea. Rabinul a găsit răgaz, în sfîrșit, să îngîne o rugăciune. („Și intru toate acestea, lovî nu păcătui și nu rosti nici un cuvînt de bulă împotriva lui Dumnezeu”) — „CARTEA LUI IOV”, I—22 ; „Dacă am primit de la Dumnezeu cele bune, nu vom primi oare și pe cele rele ?” — II, 10).

Și podul era aproape plin, poate vreo șazeeci : zăceau, gemînd, sîngerai, se vedea bine prin ce trecuseră.

În pod, rabinul și băieții au fost buzunăriți, li s-au luat banii ce-i mai aveau, ceasurile, stîlourile.

Fața rabinului era plină de sînge. Un legionar a adus o oală cu apă și i-a spus fiului mai mic să-l spele pe taică-său.

— Apă ! implora unul din cei ce zăceau. I-au dat oală cu apa în care fusese spălat rabinul :

— Apă sfîșită !

Fata cu flanelă verde și bocanci a lovit zdreavăn cu piciorul în coastele rabinului și ale băieților, întîrși pe podea :

— Mai trăiți, jidovilor ? Mult nu mai aveți !

IN PĂDURE

Nu se iviseră zorile, cînd a început „descongestionarea” sediului. Destinația : pădurea Jilava.

Grupul de circa douăzeci de evrei în care s-au aflat rabinul Guttman și cei doi fii, a fost încercat într-un camion.

— Vă trîntiți pe podea ! Să nu ridice nimeni capul, că-i zboară creierii !

Pe parapetul camionului, jur-împrejur, zece legionari cu revolve : au cîntat tot drumul marșuri triumfale (legionare).

Rabinul și băieții se țineau strîns de mină :

— Vor să ne sperie numai, tată, a șoptit băiatul cel mare, ai să vezi !

Camionul a străbătut comuna Șerban-Vodă, Șoseaua Giurgului, a intrat în comuna Jilava, în pădurea Jilava, acoperită de zăpadă. S-a oprit :

— Să coboare trei !

Au coborît primii trei evrei, însoții de trei legionari care i-au dus în pădure :

— Culcați-vă cu fața în zăpadă !

Și pentru că evreii au sovăit, i-au convins cu o biță, cu patul pistolului. Pe urmă, fiecare legionar a descărcat pistolul în cîte o victimă. Ca să fie siguri, au mai descărcat cîte un glonte în timp, de astădată schimbîndu-și victime.

Tot așa, cei trei (dar legionarii erau tot mai grăbiți și procedau tot mai sumar), pînă a venit rîndul rabinului și al băieților : ce noroc, erau tîrzi, împăcui și dorința lor și a legionarilor ! Băieții au trecut unul la dreapta și altul la stînga tatălui, s-au culcat în zăpadă, îmbrățișați.

Cînd legionarii au sîrșit treaba, au urcat în grabă în camion, pormînd înapoi cu toată viteza :

— Or să ne certe, că am întîrziat ! Mai avem de făcut atîta drumuri !

Și cîntau de mama focului.

Cînd s-a stins ecoul cîntecelor, rabinul s-a trezit, s-a tras de sub trupurile celor doi băieți (care în preajma morții, îl acoperiseră, să-l ferască) și s-a ridicat în picioare. A tresărit, simțind că e cu capul descoperit. A găsit iarmuca în zăpadă. A zărit tîmplele băieților sîngerînd și cu zăpadă la șters fete, dar singele curgea mai departe. Și-a dat seama că nu le mai poate fi de folos. S-a ridicat din nou și a rostit pentru ei rugăciunea cuvenită în astfel de împrejurări. („Domnul a dat, Domnul a luat ; fie numele Domnului binecîntat !” — I, 21).

S-a uitat în jur și a zărit un „cadavru” ridicîndu-se, ca și el, din zăpadă și pormînd să iasă din pădure. Mai încolo a mai zărit unul. S-a luat după ei. A ajuns în comuna Jilava.

— Ai scăpat, jidane ! Te-ai întors rabin !

— Așa a voit Domnul !

LA PRIMĂRIE

Primăria comunei Jilava era plină de legionari. L-au închis într-o cameră unde se mai aflau patru, „cadavrele” care, în pădure, se ridicaseră din zăpadă : cantorul Copstick, Șapsă Dascăl, Corneliu Solomon și un tînar. Unuia, glonteile îi perforase „doar” gîtleul, altuia îi străpuseră umărul, sau pieptul... Nu avuseseră aface cu trăgătorii de meserie !

Un ofițer neamț a aflat de cei cinci : i-a silit să se ridice în picioare ca să-i fotografieze. După care, drept mulțumire :

— Bine vă facit ! Din cauza voastră avem război !

„Cine mai este ca Iov, care să bea batjocura, cum ar bea apă ?” — XXXIV, 7).

Au avut și alte vizite acolo. Un legionar, Eduard Tomescu, i-a poruncit rabinului să-și facă cruce. I-a răspuns calm :

— Dacă d-ta îți face cruce, nu te-ai ține de asemenea lucruri ! Religia noastră ca și a noastră nu predică ura nici violentă. Deasupra noastră stă Atotputernicul, unul și același și la evrei și la creștini. În minile Sale este soarta noastră ca și a voastră !

— Dar ai să mori, rabin, de data asta nu mai scapi, am eu grijă ! Dumnezeu nu te va mai salva !

— Nu mă tem eu de moarte, am avut-o în față ! Dacă Atotputernicul mă va ocroti, degeaba silințele voastre !

Cît a stat acolo, închis, pe rabin l-au batjocorit, l-au bătut, l-au smuls părul din cap și din barbă, care cum vroia. („Gemetele sînt pîinea mea și vaietele mele curg ca apă” — III, 24). Părea că i s-au risipit ultimele puteri, că nu mai poate rezista. („Vrei, oare, să înspăimînti o frunză pe care o bate vîntul ? Vrei să te îndrîjești împotriva unui pai uscat ?” — XIII, 25).

DIN NOU ÎN PĂDURE

I-au ținut pînă la miezul nopții ; cînd l-au încercat într-o sanie, urmată de alta cu un grup de legionari : Tomescu, Doncu, Ivăncanu... I-au dus în aceeași pădure, plină acum de cadavre. I-au împins lîngă un pom și au tras în grămadă.

— Gata ? Mai repede !

Patru din cei cinci evrei au căzut pentru totdeauna. Rabinul din nou s-a ridicat, neatinș. S-a freat cu zăpadă pe fruntea fierbinte („Dacă m-ai spăla cu zăpadă și mi-ai curăți mințile cu leșie” — IX, 30), apoi a pornit spre locul unde i se aflau cei doi băieți. S-a așezat la căpătîiul lor (trecuseră, între timp, niște blestemați, și îi descălțaseră, toate victimele erau acum descălțate) și din nou a rostit rugăciunea

MARIUS MIRCU

(Continuare în pag. a 6-a)

ROȘ HAȘANA 5734

Cînd se aude sunetul șofarului...

Calendarul nostru, atît de bogat în zile de sărbătoare, în zile de doliu, în aniversări și comemorări, cunoaște doar două sărbători exclusiv religioase: Roș Hașana — primele zile ale anului, zilele supremei judecăți și Iom Hakipurim — ziua iertării păcatelor. De fapt, cele două sărbători, precum și zilele dinaintea lor și cele din urmă, nu sînt decît o singură sărbătoare care, datorită însemnătății ei speciale, diferă mult de toate celelalte.

Dacă în general sărbătorile noastre se caracterizează printr-o atmosferă de voieșie (și să te bucuri în zilele tale de sărbătoare...) dacă nota dominantă a lor este deosebit de semnificativă. Anul nostru se încheie într-o serioasă confruntare a conștiinței noastre cu noi înșine. Și chiar dacă în decursul anului ne permitem să ne înveselim și să ne bucurăm de darurile materiale și spirituale pe care ni le oferă viața, capătul anului și începutul lui sînt destinate bilanțului a tot ceea ce am făcut și a tot ceea ce vrem să facem în viață.

„În ziua de Roș Hașana se hotărăște și de Iom Kipur se determină sentința...”. Supremul Judecător se înalță pe tronul Său și trece în revistă faptele noastre. El hotărăște în lumina acestor fapte soarta noastră pe anul ce vine. Disputa între ceea ce este bun în noi și între ceea ce este rău nu are loc în ceruri. Ea are loc în conștiința noastră, pe care o cercetăm în aceste zile ale socotelilor, pentru a ne da seama dacă anul care a trecut nu a fost cumva trăit în zadar.

„Zilele înfricoșătoare” încep de fapt în prima zi a lunii Elul, treizeci de zile înainte Anului nou. Ultima lună a anului este luna pocăinței; ea ne face să simțim suflul zilelor ce se apropie și ne îndeamnă să încercăm să ușurăm bilanțul finelui de an prin fapte bune și prin pocăință. În fiecare dimineață, la sfîrșitul serviciului divin se aud sunetele Șofarului, sunete de alarmă, care pătrund în inimă și o sfîșie: „Ziua judecății se apropie! Pregătească-se împriicnapii să o întîmpine!”

Din duminică săptămîinii în care cade Roș Hașana sau (dacă Roș Hașana cade într-o zi de luni sau marți) cu opt sau cu nouă zile înainte de marea sărbătoare, dar tot ultim început de săptămîină, încep zilele de „Selichot”. Cuvîntul „selicha” se traduce exact prin „tertare”. În speță el însemnează o rugăciune, o poezie rostită pentru iertarea păcatelor. „Selichot”-urile sînt colecții de poeme sinagogale destinate în special zilelor de post și — ca în cazul nostru — zilelor de pocăință, în care autorul își descarcă suflul în fața Atotputernicului cerîndu-i, în numele obștei, iertare pentru faptele rele comise și rugîndu-l să se îndure de ea și de suferințele ei. Toți poezii medievale, în frunte cu marii maeștri ai poeziei ebraice: Iehuda Halevi, Selomo ibn Gabirol, Avram ibn Ezra și alții au scris Selichot. Po-

mele produc o impresie covîrșitoare, de aceea imaginea zilelor de Selichot trăiește atît de viț în sufletul fiecărui credincios. În preajma zilelor de Roș Hașana și pînă de Iom Kipur, Selichot se citește, nu în cadrul serviciului divin obișnuit, ci dis-de-dimineață, în zori de zi, care mai ales pe meleagurile noastre impresionează adînc prin atmosfera lor sobră, toamnătească.

Un simțămînt deosebit de profund și de mișcător ne cuprinde sufletul în seara zilei de Roș Hașana. E parcă s-ar deschide în fața noastră, pe neașteptate, poarta ferecată a viitorului, punîndu-ne față în față cu Cel Atotputernic. Cum se face că niciodată nu-l simțim pe Dumnezeu atît de aproape de noi?

Cele două zile de Roș Hașana sînt zile ale judecății: în care se hotărăște soarta fiecărui muritor pentru anul care vine. *Ca un păstor ce-și numără turma trecîndu-și oile sub totaș așa ne numără și ne cercetează Eternul Păstor în ziua marii judecăți. Și în atmosfera plină de responsabilitate a celor mai mari zile, cînd omul se simte aproape de sine și de Cel Etern — inimile se apropie și prăpastiile dintre ele dispar: oamenii se simt cuprinși de căldura dragostei celor născuți din același tată, dragostea celor supuși aceluiași eterne și imuabile legi.*

„Lejana Tova Tikateru să fiți scriși pentru

un an bun!” așa sună salutul plin de încredere și de frățească bunăvoință a marilor zile. Și la masa festivă, bucățile de pîine pe care se rostesc binecuvîntarea este muiată în miere. Ea simbolizează anul bun pe care Dumnezeu ni-l va dăruși în judecata lui.

Ziua însăși este în mare parte petrecută în rugăciuni. Bărbații îmbracă Kîtl halatul alb al neprihănirii, care-l însoțește pe om și în

ale șofarului (Tekia — un sunet lung, Șevirim — un sunet frînt în trei, Terna — un număr de sunete scurte și întretăiate) sînt semnalele „aducerii aminte”. Ele ne amintesc darea Torei în tunetul divinelui șofar. Suprema Judecată care se deschide în cutremurătorul concert al trimbelor și venirea lui Mesia, a deznoămîntului fericit și binecuvîntat al istoriei. De o sută de ori se suflă din șofar în fiecare dintre

cele două zile de Roș Hașana. O parte din sunete răsună înaintea rugăciunii de Musaf o a doua parte chiar în cadrul Musaf-ului.

Rugăciunea de Semone ere (a celor 18 binecuvîntări) rostită în a doua parte a serviciului divin de dimineață (la musaf) este cea mai lungă rugăciune a anului. Știm că rugăciunea Semone ere conține în zile de lucru 19 binecuvîntări și în zilele de Șabat și de sărbătoare — 7. Cea de Musaf, de Roș Hașana, conține însă nouă binecuvîntări: cele 6 obișnuite de introducere și încheiere și trei speciale de Roș Hașana, cunoscute sub numele de Malchuiot, Zichronot și Șofarot. Ele ni-l prezintă pe Dumnezeu în trei ipostaze diferite, caracteristice zilelor de Roș Hașana: ca rege atotputernic al cosmosului (Malchuiot), ca judecător unic a tot ce există, care nu uită nimic (Zichronot) și ca dirigitor etern al istoriei, ca mînuitor al omului și al creației (Șofarot). Splendidele uverturi la aceste trei binecuvîntări — originile lor sînt pierdute în preistoria cântărilor noastre de rugăciuni — întăresc în noi încrederea în El și în viitorul prevăzut, cunoscut și voit de El, spre binele creației și al omului.

Impresionant în cadrul rugăciunii este și poemul lui Rabi Amnon-martirul, (sec. XIII en.) „Unetane Tokef”, care se citește în ambele zile de Roș Hașana precum și de Iom Kipur, în cadrul serviciului divin de Musaf.

În după-masa primei zile de Roș Hașana se obișnuiește să se citească o rugăciune la malul unei ape. Rugăciunea este cunoscută sub numele de Tašlich și este compusă din versete biblice la care se adaugă, ca introducere și încheiere, o serie de psalmi. Ceremonialul se axează pe o rugăciune la profetul Micha în care se exprimă dorința ca Dumnezeu să „arvire în adîncurile mării toate păcatele”. Se pare că însuși obiceiul este o ilustrare a acestei rugăciuni recitate — bineînțeles — și în cadrul rugăciunilor de Tašlich. Cuvîntul „Tašlich” (arvire) folosit de profet în rugăciunea sa a devenit mai tîrziu numele întregului ceremonial.

UN IOV AL ZILELOR NOASTRE

(Urmare din pag. a 5-a)

curenții, cu glas ceva mai tare, să fie și pentru ceilalți din pădure. Se întreba de ce Domnul nu-l lasă să moară. („Ce putere mai am ca să aștept și ce viitor mai am ca să prelungeșc viața mea?” — VI, 11; „Tăria mea este tăria pietrelor, trupul meu este care de aramă?” — VI, 12).

În noaptea a răsunat uritul unui camion. Rabinul s-a furișat după un copac mai gros. A revăzut scena din noaptea trecută: un nou grup de oșindii, noi împușcături, noi victime. N-a trecut mult și iar a venit camionul, plin. Acelăși scene, de astădată la doi pași de el. Rabinul n-a mai putut suporta. Nemîncat și ne-buț de cînd fusese smuls de acasă, s-a prăbușit leșinat. „Chipul meu s-a înroșit de plîns și umbra morții s-a slăsluit în pleoapele mele” — XVI, 16).

„L-au trezit niște vorbe:

— Așa mai trăiește!

Il scutura cineva. Erau trei flăcăi, unul avea armă. Veniseră cu două sănii, să încerce hainele morților. Au lăsat cadavrele gol-goluțe, le-au smuls, cu scoabe, dinții de aur.

— Ce facem cu ei?

— N-avem nevoie de martori!

Cel cu arma era gata să tragă.

Rabinul le-a povestit prin cîte trecuse. Și le-a cerut și el să-i dăruie moartea. („Pentru aceea, suflul meu ar avea mai bine tîreangul, mai bine moartea decît aceste chinuri” — VII, 15; „Celor ce așteaptă moartea și ea nu vine și care scormonesc după ea mai mult ca după o comoară” — III, 21).

Cînd au aflat că e rabin, flăcăii au renunțat să-l ucidă. Ba chiar l-au sfătuit să pornească în altă direcție, să nu dea iar peste legionari:

— Roagă-te pentru noi, domnule rabin! Da! Astora ce le mai trebuiau hainele!

ȘI IARĂȘI LA PRIMĂRIE

Scăpat pentru a patra oară de la moarte, a nimerit din nou tot la primăria din Jilava. Și iar l-au închis, în aceeași cameră, cu vesta că la noaptea (a cincea oară!) îl vor ucidă negreșit.

Dar între timp, în oraș, legionarii pierduseră partida. Și de aici, de la Jilava, căpeteniile legionare au luat-o la fugă. („Desfășurarea celor fără de lege, tine foarte puțin și bucuria făcîndu-lui nu stă decît o clipă” — XX, 5).

După-amiază, postului Jilava, care în ultimele zile fusese asediata de legionari, au putut ajunge la primărie. I-au găsit pe rabinul Gutman și pe alți doi, scăpați și ei ca prin minune: dr. Eugen Solomon și tînrul Groper. I-au adus la postul de jandarmi. I-au ospătat, i-au adăpostit noaptea. Dimineața, vîineri, cu mașina postului de jandarmi, i-au adus în oraș, acasă. („De șase ori din nevoi te va scoate iar a șaptea oară rîul te va ocoti” — V, 19).

Dar mai întîi, la rugămintea rabinului, locotenentul care îl însoțea s-a dus cu el în pădure unde se aflau cei doi băieți. Cu un creion chimic împrumutat de ofițer, rabinul, după ce a umezit cu salivă, a scris pe pielea băieților, numele fiecăruia...

NU TOATE SE TERMINĂ CU SFÎRȘITUL!

S-a terminat? Nu. Calvarul adevărat nu s-a terminat, calvarul propriu-zis abia începea.

I-a fost sortit rabinului să-și poarte durerea treizeci și doi de ani, pînă în 17 august al acestui an. Timp de treizeci și doi de ani a retras, zăcut, pe îndelete, ceea ce în trei zile se desășurase mult prea rapid pentru ca un om să-i poată cuprinde întreaga povară. („Voi spune către Domnul: Nu mă oșindi; lămu-rește-mă, să știu pentru ce te certi cu mine” — X, 2).

O, dacă ar fi avut de suportat numai propria durere! Dar exista și o mamă a celor doi băieți sacrificați. Pentru ea, pentru Etel, lucrurile s-au petrecut mai simplu: un șoc nervos, și mintea i s-a risipit; chiar dacă a mai trăit 17 (săptesprezece!) ani, au fost fără durere, fără simțire, au fost înafara tragediei, pe care nu o percepea. Rabinul, în schimb, a trebuit să-și asume și partea ei de jale.

Să trăiești săptesprezece ani în casă cu soția care nu mai simte nici o durere dar care nu mai simte tocmai din pricina durerii, pare că e peste puterile omenești; dar pare numai. A suportat rabinul atîtea, a suportat-o și pe asta. („Dacă mă ent, zic: „Cînd va veni ziua?”; dacă mă scol, mă întreb: „Cînd va veni seara?”; Si sînt năpădit de fel de fel de arătări pînă la asfințir” — VII, 4).

Nu s-a închis în sine, nu s-a izolat de viață, de oameni. („De-ar fi îngădui omului să stea de vorbă cu Dumnezeu, cum stă de vorbă cu prietenul, său!” — XVI, 21).

A ridicat, mai întîi, cel mai potrivit monument celor doi fii pieriți: a adunat într-un volum (Iancu și Iosif Gutman — „Slove de martiri...”, București 1945) scrierile lor, publicate în diferite ziare și reviste; volumul a fost reeditat în Israel, în ebraică. În centrul Tel Avivului a organizat o sinagogă pe numele fiilor, „Bet Iaakov v'Iosef”, lăcășul de rugă, cu precădere, al celor originari din România; aici sînt comemorați, an de an, victimele rebeliunii legionare, cele de la Iași, de pe „Struma”, de pe „Mekfur”... A continuat eșurile și studiile halahice, a scos un al doilea volum din lucrările sale. A colaborat la cotidianul religios „Hafotet”. A continuat să țină predici și conferințe răscolitoare. („Dacă ai fi încă o dată ca în lunile de mai înainte, ca în zilele cînd Dumnezeu mă ocrotea” — XXIX, 2; „Cînd Cel Atotputernic era încă cu mine și împrumut meu stăteau feciorii mei” — XXIX, 5).

S-a mîngiat cu cei trei copii rămași: fata, medic, unul din băieți, inginer, dar celălalt, rabin. Și totuși... („N-am nici tîbnă, nici odîbnă, nu-mi găsece nîci o pace și zbuciumul mă stăpînește” — III, 26; „Suflul meu e dărăpînat, zilele mi se sting, mormîntul mă așteaptă” — XVII, 1).

Trei luni să mai fi putut îndura și ar fi împlinit „frumoasă” vîrstă de 80 de ani!

5734 ROȘ HAȘANA

Iehoșua ben Sira despre slujba în sanctuar

„Cît de mare era Marele Preot cînd ieșea din Sfîntul lăcaș, cînd pornea de dincolo de perdele! Era ca luceafărul de dimineață printre nori, ca luna plină în zilele de praznic. Ca soarele ce strălucește deasupra palatelor, ca arcușul curcubului în ploaie. Ca un mugur în zile de primăvară, ca floarea crinului cea de lîngă pîraie. Ca florile Libanului în timpul verii, ca norii de tămîie în jurul cîdelnișelor. Ca vazele de aur lucrate cu mîna de meșter, ca potirul bătut în diamante. Ca mîslinul cel plin de rod, ca un chiparos binecuvîntat în ramuri.

Cînd se înveșmînta în sfințe odăjdii și se împodobește cu giuvaere, cînd se suia la sfîntul jertfeluc se umplea de lumină curtea împrejur. Iar cînd primea părțile jertfelor din mîinile fraților lui și stătea în picioare lîngă focul de pe altar — în jurul lui stăteau fiii lui ca niște cedri tineri pe poajile Libanului.

Totii fiii lui Abaron (preoții) stăteau în odăjdii în jurul lui. Jertfele Domnului hărăzite focului erau în mîinile lor în fața obștii întregului Israel, pînă ce sfîrșea slujba în fața altarului, întocmind jertfele aduse înaltului Stăpîn.

Atunci preoții suflau din trâmbițele lor lucrate dintr-o singură bucată, ridicînd răsunet mare ca să aducă aminte Celui de Sus de poporul care îl luconjura. Și poporul se grăbea atunci și cădea cu fața la pămînt ca să se închine Domnului Atotputernic, Sfîntul Rege al lui Israel. Și tot poporul se pornea să cînte în rugăciune către Cel Milostiv, pînă ce slujba se încheia aducîndu-se toate jertfele prescrie.

Atunci, el, (Marele Preot) pogora și își ridica mîinile peste toată obștea, ca să-i dea binecuvîntarea Domnului cu buzele sale și prin numele Lui să se preamărească. Și poporul cădea iarăși la pămînt ca să primească binecuvîntarea Celui Atotputernic.

Iehoșua ben Sira — autorul primei cărți ebraice post-biblice a trăit în secolul III î.e.n. la Ierusalim. Pildele sale sînt considerate adevărate perle ale literaturii. Pasajul mai sus reprodus (cap. 40 din Cartea pildeilor) ni-l înfățișează pe Marele Preot Simeon Hațadic (Simeon cel Drept) care l-a fost contemporan autorului. Simeon cel Drept a fost ultimul reprezentant al Sinagogii Mari înființate de Ezra și Nehemia la reîntoarcerea evreilor din exilul babilonean. Cartea lui Ben Sira a fost tradusă în limba elină chiar de nepotul lui și, pînă la sfîrșitul secolului trecut, nu i se cunoștea originalul ebraic. Textul original al cărții a fost descoperit de profesorul S. Schechter printre manuscrisele ghenize de la Fostat (Cairo).

MUZEE EVREIEȘTI

(Urmare din pag. a 3-a)

Un alt muzeu evreiesc interesant din America este cel din Oakland, California, care conține un mare număr de exponate provenind de la evreii din Conchin (India).

După cel de al doilea război mondial, numeroase comunități și instituții evreiești din America au înființat muzee, de obicei pe lîngă sinagogi, unele dintre ele avînd ca temă viața comunităților evreiești dispărute din Europa răsăriteană. Astfel este Muzeul istoric din Mexico City, ale cărui exponate se referă la trecutul obștiilor din răsăritul Europei. Galeria de artă a Institutului YVO din Buenos Aires expune și ea lucrări care tratează viața evreiască în Europa răsăriteană.

Așa cum e și firesc, cele mai multe muzee evreiești se află în Israel. Nu numai orașele mari, dar și cele mici și chiar multe sate au muzee de artă și arheologice. Muzeul Israelului, cel mai mare dintre ele, se compune din patru secții: Muzeul de artă Bezalel, Muzeul biblic și arheologic Samuel Brofman, Galeria de artă Billy Rose (muzeu de sculptură în aer liber) și Altarul Cărții. Muzeul din Tel Aviv, pe lîngă bogatele sale colecții de pictură, sculptură și artă grafică, adăpostește expoziții itinerante.

Timpul conștiinței, timpul izbăvirii

Zece Tișri al anului ebraic, ziua izbăvirii și iertării greșelilor, pare să facă excepție de la regula calendarului nostru în care orice sărbătoare are deopotrivă caracter religios și național. Sărbătoarea de Iom Kipur, consacrată exclusiv postului și rugăciunii, este mai curînd de domeniul credinței decît al evenimentelor.

Și totuși, aceasta nu e decît o aparență. O lectură atentă a Cărții exodului ne arată că 10 Tișri este direct legat de 17 Tamuz, ziua în care Moșe, coborînd pentru prima dată de pe muntele Sinai, află despre păcatul construirii vițelului de aur și sfarmă primele table ale legii. Urcîndu-se înapoi pe munte, Moșe se roagă timp de 40 de zile și petrece încă 40 de zile pînă să primească noile table ale legii, pe care le aduce la 10 Tișri. Din punct de vedere istoric, această zi a însemnat pentru generația care a ieșit din Mîșraim, primul act al iertării, care se referea la călcarea legii în totalitatea ei și nu la nerespectarea vreunui precept sau altul. Deci, nu în mod arbitrar a fixat Toră ziua izbăvirii la 10 Tișri. Deci, pentru noi iertarea nu este doar o ipoteză și speranță ci o certitudine, urmare a unei experiențe, că odă, cîndva, iertarea s-a produs. E drept — ne spune Talmudul — că cea de a doua ediție a tabelor legii nu a fost la fel de majestuoasă ca prima și de aceea chivotul în care era păstrată trebuia să cuprindă și sfîrșimătura primei.

Aceasta înseamnă că iertarea vindecă suferințele sfîrșite dar nu face să dispară cu totul cicatricele. Pentru ca iertarea să fie posibilă și eficientă trebuie să existe revelația și confirmarea ei. Pentru rațiunea umană timpul este ireversibil, el nu poate fi desființat. De aceea, faptul că o greșală poate fi iertată bucură inima, nu însă și rațiunea credinciosului. Acest paradox al conceptului iertării este scos și mai mult în evidență de locul ritualului pocăinței, așa cum se află plasat în calendarul nostru, în cele zece zile care leagă Roș Hașana de Iom Kipur. Într-adevăr, abia după ziua judecării Toră ne îndeamnă la pocăință, pentru a merita izbăvirea. Ar fi fost de așteptat ca itinerarul spiritual al pocăinței să vie înaintea judecării, astfel ca pledoaria să atenueze severi-

tatea judecării. Dar tocmai aici intervine caracterul specific al conștiinței iudaice: timpul moral nu este ireversibil. Trecutul poate fi transformat în viitor, deși rigoarea timpului constă în a transforma un viitor posibil într-un trecut perfect. Libertatea conștiinței poate în orice clipă, prin reîntoarcerea pocăinței, să modifice trecutul vieții interioare și să schimbe astfel destinul viitorului, care fără aceasta ar fi o consecință riguroasă a evenimentelor anterioare. De aceea sîntem îndemnați să ne revizum conștiința în momentul ce urmează judecării trecutului vieții interioare. Această capacitate a pocăinței poate fi numită refacerea purității conștiinței.

În universul biblic ea se află în fiecare credincios, după ce Moșe a coborît a doua oară de pe muntele Sinai, aducînd cu sine tablele legii. Această lege a urmat pocăinței; mai modestă, mai umilă, dar mai la îndemîna credinciosului. Cea de a doua ediție a tabelor legii aparține fiilor celor ce s-au pocăit după păcatul vițelului de aur. Acesta este sensul versetului atît de des repetat în legea lui Moșe: „Vorbește fiilor lui Israel!“

Nu vom insista niciodată destul asupra importanței lui 10 Tișri ca zi a izbăvirii. Pentru a fi capabil să accepte legea morală drept cartă a mîntuirii, credinciosul trebuie să știe că păcatul nu duce automat și în mod implacabil la pedeapsă divină, ceea ce ar trebui să se îndeplinească dacă timpul conștiinței ar fi ireversibil și dacă iertarea n-ar fi posibilă.

Ciclul calendarului ebraic atestă cel dintîi acest adevăr. După Șavuot, cînd am primit Toră, urmează 17 Tamuz cînd tablele legii au fost sfărîmate din cauza păcatului, apoi Iom Kipur cînd iertarea reduce legea. La 10 Tișri a fost înlăturată contradicția dureroasă dintre exigența binelui absolut și conștiința credinciosului despre sine însuși de ființă supusă păcatului. Păcatul poate fi evitat, răul săvîrșit poate fi și va fi îndreptat. Această certitudine, bazată pe experiență, devine după Iom Kipur, bucuria unei revelații a absolutului. Căci, dacă e adevărat că am fost creați liberi, deci supuși greșelii, legea însăși face posibilă iertarea, în cazul

că remușcarea e reală, sinceră, autentică. Totul se petrece ca și cînd lumea ar avea ca principiu: „Nu păcătui, dar dacă totuși ai făcut-o, pocăiește-te cu adevărat“. Acest lucru reiese și dintr-un vechi midraș, potrivit căruia, ultimul lucru pe care l-a creat Dumnezeu înaintea lumii a fost pocăința.

Există o corelație între această temă și principiul talmudic potrivit căruia soarta oamenilor se înscrie în trei cărți diferite: Cartea celor drepti, a celor a căror fapte bune egalează pe cele rele și cartea celor nelegiuți. De Roș Hașana, cei drepti sînt judecați după litera strictă a legii. De Iom Kipur cei din categoria de mijloc sînt judecați după legea clemenței. În sfîrșit, chiar și cei nelegiuți pot avea parte de iertare (de Hoșana Raba) dacă pînă la urmă se căiesc sincer și pornesc pe calea cea dreaptă.

Binecuvîntarea kohanimilor

vințete Domnul și să te păzească! Să caute Domnul asupra ta cu bună-voie și să te miluiască! Să-ți întoarcă Domnul fața. Să căute tine și să-ți dăruiască pace!“ Iar versetul următor, adresat prin Moșe, preoților: „Așa să cheame numele meu asupra fiilor lui Israel și eu, Domnul, îi voi binecuvînta“ explică sensul acestei formule, de a se invoca puterea lui Dumnezeu, care numai El distribuie binecuvîntări.

În zilele de Șabat și sărbători, binecuvîntarea se spunea și la Musaf, iar în anumite zile de post, și în timpul rugăciunii de Minha. În templu, preoții pronunțau numele lui Dumnezeu, în timp ce în sinagogă acesta a fost înlocuit prin Adoni (Sot. 38a). Obștea răspundea: „Binecuvîntat fie Domnul Dumnezeu, Dumnezeu al fiilor lui Israel, în vecii vecilor!“

În timpul celui de al doilea templu, binecuvîntarea preoților era pronunțată în afara templului. După distrugerea acestuia și încetarea cultului ofrandelor, aceasta este lucrul cel mai important rămas din ritualul preoțesc. Fiecare kohan adult este ținut să îndeplinească această funcție.

Binecuvîntarea preoților se pronunță numai în prezența unei miniam. Dacă toți cei aflați în sinagogă sînt kohanim, cîțiva dintre ei pronunță binecuvîntarea, în timp ce restul ascultă ca și cum ar fi simpli enoriași. (Sot. 38b).

Inițial, binecuvîntarea era cuprinsă în serviciul divin din toate zilele săptămîinii, dar cum trebuirile zilnice nu permiteau credincioșilor să se concentreze cu pioșenia cuvenită, în obștiile din Diaspora ea a rămas doar pentru zilele de sărbători. Obiceiurile locale o fixează, fie la

Șaharit, fie la Musaf. În comunitățile de rit askenaz birkat kohanim se oficiază numai de Roș Hașana și Iom Kipur și la cele trei sărbători ale pelerinajului: Pesah, Șavuot și Sucot. În Israel se oficiază în fiecare zi, la ruga de Șaharit și în fiecare Șabat la ambele Semone-Esre (Șaharit și Musaf).

Ceremonialul binecuvîntării este următorul: După Kedușă, kohanimii se pregătesc, scoțîndu-și încălțămintea și spălîndu-și mîinile, după care se urcă pe platforma dinaintea almemorului. Oficiantul recită rugăciunea: „Dumnezeul nostru și al părinților noștri, binecuvîntează-ne cu înțelegerea binecuvîntare a Torei, scrișă de mîna lui Moșe, robul tău, și transmisă de acesta lui Aaron și fiilor săi, preoții...“ La acest ultim cuvînt, preoții se întorc spre obște și pronunță binecuvîntarea, acoperîndu-și fețele cu taleitim cu mîinile ridicate la înălțimea umerilor, cu palmele în afară. Mîinile se ating în dreptul degetelor mari, la care converg celelalte două degete. Aceasta a devenit emblema kohanimilor și este, adesea gravată pe pietrele lor funerare. S-a instaurat obiceiul ca credincioșii să nu privească spre preoți cînd aceștia pronunță binecuvîntarea. Inițial, obștea asculta în tăcere binecuvîntarea preoților dar cu timpul s-a extins obiceiul ca să se reciteze citate biblice adecvate. Un obicei răspîndit este de a răspunde „Amen“ după fiecare dintre cele trei părți ale binecuvîntării, atunci cînd este pronunțată de un kohan, și „Facă-se voia Ta“ atunci cînd este recitată de oficiant.

Textul binecuvîntării kohanimilor este rostit și ca o formulă de binecuvîntare la alte ceremonii, ca de pildă la circumciziile sau căsătoriilor, unde este pronunțată de rabinul oficiant.

MANE KATZ — „Binecuvîntare“

Binecuvîntarea kohanimilor făcea parte din ritualul templului. În fiecare dimineață și seară, la ofranda de Tamid, preoții se urcau pe o platformă specială, numită dukan și pronunțau binecuvîntarea cu mîinile ridicate. De aceea în literatura rabinică binecuvîntarea preoților e numită și nesiat al kapaim (ridicarea mîinilor).

Formula binecuvîntării se află în cartea Numeri (6,24) și sună astfel: „Să te binecu-

STIRI

ידיעות

BIBLIA ȘI ORIENTUL APROPIAT ANTIC

Este titlul unui volum al abatelui Roland de Vaux, un cunoscut erudit în domeniul Bibliei, apărut în editura Darton, Longman & Todd, Londra. Deși cartea a fost tipărită pentru uzul studenților în teologie, ea poate interesa un cerc mai larg de cititori. Volumul cuprinde o culegere de eseuri selecționate din lucrarea sa de mari proporții *Scripta Minor*, care începe cu analiza perioadei Regilor și merge până la profetii. Unul dintre eseuri se ocupă cu politica lui Cyrus și Darius față de religiile din orientul antic.

EVOCAREA UNUI EPISOD TRAGIC

Recent, cetățenii orașului Troyes (Franța) au celebrat aniversarea eliberării lagărelor de concentrare create de ocupații în perioada războiului. Aceasta a constituit un prilej de aducere aminte a unei tragedii, întâmplate la Troyes acum 700 de ani, când 13 membri ai comunității evreiești au fost condamnați de către tribunalul inchiziției din Troyes și au pierit pe rug.

Faptele sînt relatate într-un document din secolul al XIII-lea, redactat de către un poet rămas necunoscut. Titlul s-a păstrat transcris fonetic cu alfabetul ebraic, cuvintele în limba franceză cu savoare lor arhaică, dînd mai multă tărie mărturie istorice.

MELODII REGASITE

La München a avut loc un concert puțin obișnuit. Pianistul Franz Hummel a prezentat o serie de melodii compuse între anii 1933-1945 de către deținuți evrei în lagărele de concentrare naziste. Publicul a putut asculta o elegie de A. Roubicek, un adagio și 12 preludii de Zdenek Fiser, o rapsodie de M. Kron, șase compoziții pentru copii ale unui autor necunoscut etc. Aceste compoziții, scrise pe bucățele de hîrtie, ai căror autori au pierit în lagăre, au fost regăsite, printr-un concurs fericit de împrejurări, la Praga de către pianistul Hummel.

Nu toți compozitorii acestor bucăți au fost muzicieni de profesie. Ciser a fost un compozitor cunoscut. Despre Roubicek și Kron nu se știe decât că au fost un timp la Terezin și că au fost apoi transferați la Auschwitz, unde au pierit masacrați. Cele șase piese pentru copii au fost extrase dintr-un caiet care conținea 48 de asemenea compoziții,

pare-se opera mai multor compozitori, și că au fost copiate de cineva în acel caiet comun. Caietul provine din Terezin, unde se spune că în primii ani ar fi existat un pian.

EVOCARE

În editura Stock, Paris, a apărut cartea lui David Tulman *Va-t'en* (Du-te). Acțiunea se petrece în secolul trecut și redă povestea unui băiat de opt ani, pe care tatăl său, rabinul unui târgușor din Ungaria, îl trimite să studieze la o ieșiva situată la 15 zile de mers pe jos, pentru a deveni la rîndul său rabin. Este un prilej de a evoca retrospectiv viața evreiască în țările din răsăritul Europei.

FILME

Una din atracțiile Festivalului de la Cannes a fost filmul „hors concours” a lui Jodorowsky „Muntele sfînt”. Cităm din cronicile acestui film: „Cineastul condamna cu înverșunare orice formă a violenței, denunță ororile războiului, ale opresiunii, ale forței banului. Acest film trebuie văzut așa cum se ascultă o simfonie. Demonstrarea valorilor permanente ale Torei o face cu nemăsurate argumente. „Muntele sfînt” ar fi luat în mod incontestabil premiul întîi dacă Jodorowsky l-ar fi prezentat în cadrul competiției”.

„Clepsidra” este titlul altui film prezentat la Cannes, care a obținut premiul juriului. Este o adaptare cinematografică după textele scriitorului Bruno Schulz, avînd ca esență cultura iudaică și îndeosebi cea hasidică.

NOUL PREȘEDINTE AL COMITETULUI EVREIESC AMERICAN

D. Elmer L. Winter din Milwaukee, Wisconsin, a fost ales președinte al Comitetului evreiesc american, în locul d-lui Philip E. Hoffman.

DECES

La New York a încetat din viață Shmuel Lapin, secretar general al Institutului YIVO pentru cercetări iudaice. Defunctul a fost profesor la Universitatea din Columbia, fiind considerat unul dintre cei mai buni specialiști în problemele limbii idiş.

EVREII DIN DARMSTADT

Scriitorul Manfred Schlösser a fost însărcinat de către consiliul

orașenesc Darmstadt (R. F. Germania) să întocmească o lucrare documentară asupra evreilor din acest oraș.

PREMIERA UNOR SCRITORI

Premiile anuale ale Federației mondiale a supraviețuitorilor de la Bergen-Belsen au fost atribuite scriitorilor L. Schneiderman pentru cartea sa „Cînd Vistula vorbea idiş” și Daniel Stern pentru cartea „Cine va trăi și cine va muri”. La festivitatea premiei, care a avut loc la New York au participat d. Joseph Rosensaft, președintele Asociației Bergen-Belsen și scriitorul Elie Wiesel. În Israel au fost premiați de către aceeași organizație ziaristul Mordehai Tsanin, editorul ziarului „Letzte Naies”, poetul Avraham Sutzkever și scriitorii Leib Ruhman și Itzhak Mar.

TIMBRU COMEMORATIV

Poșta R. F. Germania a emis un timbru special în memoria lui Pater Maximilian Kolbe, care în mod voluntar a acceptat să ia locul unui tinăr deținut de la Auschwitz, care în august 1941 fusese condamnat să fie ucis prin

infometare. Kolbe a luat locul acestuia în celula morții. Marca reprezintă chipul celui comemorat și poartă imprimat cuvîntul de sinistră aducere aminte „Auschwitz”.

ISTORIA RELIGIEI EVREIEȘTI

În editura Walter de Gruyter, Berlin, a apărut cartea lui Johann Maier „Istoria religiei evreiești”.

ELIE WIESEL—DOCTOR HONORIS CAUSA

Cunoscutului scriitor Elie Wiesel i-a fost decernat titlul de doctor honoris causa al Universității Bar Ilan din Ramat Gan (Israel). În afară de activitatea scriitoricească, Elie Wiesel este și profesor la Universitatea din New York.

MOARTEA UNUI SCRITOR

În vîrstă de 79 de ani a încetat din viață cunoscutul scriitor și publicist Efraim Auerbach. A lucrat ani îndelungați în redacția ziarului „Tog-Morgen-Jurnal” din New York. Activitatea literară și-a început-o cu volumul de poezii „În prag”, apărut în anul 1915. La început a scris în limbile rusă și ebraică, apoi în idiş, fiind considerat unul din cei mai de seamă scriitori în limba idiş. Ultimii ani i-a trăit în Israel.

ORNAMENTAREA CĂRȚILOR

Muzeul de artă aplicată din Belgrad a organizat o expoziție cu modele de legătură și ornamentare a cărților. Expoziția cuprinde cinci secții: cărți vechi croate, cărți citlice, latine, islamice și evreiești. Pentru reușita expoziției a fost solicitat și Muzeul de istorie evreiască.

CEI DREPTI NU SINT UITATI

La centrul comunitar din Berna a avut loc ceremonia decernării Medaliei celor drepti părintelui Gabor Szechlo, care în timpul ocupației Ungariei de către hitleriști a salvat viața unui număr de copii evrei. În arhivele Crucii Roșii Internaționale există numeroase dovezi despre acțiunile de salvare întreprinse de părintele Gabor Szechlo. La ceremonie au participat vice-președintele Crucii Roșii, rabinul orașului Berna, Roland Gradwohl, reprezentantul institutului Yad Vashem și Paul Foti, unul din copiii salvați, care a venit special de la Londra pentru a exprima recunoștință părintelui Gabor.

TINEREȚEA BATRINILOR

Studioul de filme din Belgrad a turnat cîteva zile la căminul evreiesc de bătrîni din localitate un film documentar în culori, care va fi intitulat „Hava Naghila”. Cel mai vîrstnic pensionar al acestui cămin și-a serbat recent cea de a 97-a aniversare. Alți cîțiva cîntă într-un cor care se produce în film.

UN NOU CENTRU COMUNITAR

O sinagogă și un centru comunitar au fost inaugurate recent într-unul din arondismentele Parisului. Construcția a fost realizată de către Consistorul evreiesc cu sprijinul Joint-ului.

FESTIVAL ȘALOM ALEHEM

În sala Queens College din New York a avut loc cel de-al doilea Festival Șalom Alehem. După o prelegere despre creația scriitorului, a urmat un bogat program artistic alcătuit din proză, cîntece și dramă inspirate de cărțile marelui clasic al literaturii idiş.

TEATRUL EVREIESC DIN NANCY

De cîteva ani își desfășoară activitatea Teatrul evreiesc din Nancy. Ansamblul a întreprins în ultimul an un turneu în mai multe orașe, prezentînd în limba franceză piese cu tematică evreiască. Așa cum notează revista „L'Arche”, teatrul este încă în căutarea unui profil precis, mai cu seamă sub raportul repertoriului.

MOLIERE ÎN EBRAICA

Scriitorul Nathan Alterman lucrează la transpunerea în limba ebraică a pieselor lui Molière. Ediția va cuprinde trei volume.

IUDAISMUL EUROPEAN 1974

Consiliul European al Comunităților Evreiești pregătește redactarea unei „Cărți a iudaismului european 1974” care va apare în cursul anului sub direcția d-lui Willy Bock, de la Centrul național de înalte studii iudaice din Bruxelles. Volumul va conține ample studii referitoare la centrele importante comunitare ale iudaismului european.

ALEGERE

D. Claude Kellman (Franța) a fost ales președinte de onoare al Consiliului European al Comunităților Evreiești.

O IMPORTANTĂ LUCRARE DOCUMENTARĂ

„Africa: la sud de Sahara” este titlul unei lucrări documentare apărute recent în editura Europa Publications, Londra. Cartea cuprinde informații cu privire la comunitățile evreiești din această parte a lumii. Fiecare capitol cuprinde istoria la zi a regiunii respective.

POET AL RENAȘTERII EBRAICE

În Colecția „Studii asupra literaturii ebraice moderne”, editată de David Patterson, Londra, a apărut cartea lui Eisig Silber-schlag „Saul Cernichowski”. Lucrarea prezintă cititorilor de limbă engleză o biografie și bibliografie a poetului, considerat de critici drept unul dintre poeții proeminenți ai secolului XX.

CARTEA EVREIASCA

În orașul Toalouse din Franța a avut loc recent o „Săptămîna a cărții evreiești”. Au expus editurile care au publicat cărți iudaice vechi și ale scriitorilor contemporani.

MEMORIAL ITALIAN

„Centro di Documentazione Ebraica Contemporanea” din Milano efectuează o anchetă cu privire la evreii originari din Italia, deportați în perioada nazismului, precum și la evreii cetățeni italieni arestați de naziști în străinătate.

În baza materialelor obținute se va întocmi o listă ce va fi expusă la Muzeul-Monument al deportaților din Carpi di Modena, care va fi inaugurat în cursul acestui an.

Împreună cu documentele existente, listele de transport întocmite de autoritățile naziste, cărțile memoriale, mărturiile și alte documente din arhive va fi mai ușor să se stabilească identitatea deportaților și drumul parcurs de ei.

CARTEA PROFETULUI IEȘAIAHU ȘI ORDINATORUL ELECTRONIC

Într-o publicație a Universității ebraice din Ierusalim a apărut un studiu, de fapt un rezumat al unui capitol din teza de doctorat a d-rului Radai, intitulată „Ieșaiahu și calculatorul electronic”. Autorul analizează teza potrivit căreia Cartea profetului Ieșaiahu ar fi fost scrisă de mai mulți autori, prin analiza statistică lingvistică, folosind calculatorul electronic.

מודעות

ת ש ל " ד

(109 פון זייט 11)

אויך אנגעהויבן צווייפלען אצינד, און אויך זיין צייכן איז ארויס פון די רייען אן אנזאגער און בלאגנדיק א סיגנאל מיט א טרוממער, האט ער אויסגענומען אז אלע זאלן הערן:

— איר, נידערשטעכטיקע בארבארן, וואס האט געוואלט זיך אקעגנצושטעלן אנדערע אומבאזירג בארער מאכט גייט אוועק אין לאזס אונדז אדורך, ווייל אז נישט וועט איר פארוואנדלט ווערן אין שטויב... אוועק!

דאס מעשענע קול פונעם אנזאגער האט גע' שפאלטן די שטיקליט, אבער אונטן איז די מא' סע מענטשן ווייטער געלעגן שטום, אומבאוועג' לעך, אויז ווי עס האט זיי באפוילן דער כחן גדול, ס'זענען פארשטומט געווארן אויך דאס חוקדיקע געלעכטער פון די לעגיאנען, וואס זע' נען אין ענגע רייען גרייט געווען צו מארשירן. אין אט דעם פארשטייגערטן שווייגן האט דאס קול פונעם אנזאגער באקומען א וונדערבארן אפקלאנג:

— וואס ווארט איר, איר עקסנוהדיקע... יידן! אייער גורל איז פולשטענדיק געחממעט! אקעגנ' צושטעלן זיך אנדערע צעזאר איז פון אנהויב' אן געווען א ריין משוגעת... ער איז מעכטיק, איז אומבאוועגבאר. איז דער האר פון דער וועלט... דער אנזאגער האט פארגעזעצט צו לויבן די אלמעכטיקייט פון זיין האר, אבער די לעבעדיקע מענטשן'מאסע, צוגעהעפט צו דער ערד, ליגט איינגעהילט אין דער שוידערלעכסטער שטום קייט.

מיטאמאל דערהערן זיך די טריט פון א לוי' פער און פונעם געפל פון די ווייטקייטן יאדועט זיך א שליח. אפעטעמענדיק שווער, רופט ער אויס אז יעדער זאל הערן:

— צעזאר איז געשטארבן! צעזאר איז טויט!... פון אונטן, פונעם געפלדיקן שטויב אויפן וועג, דערהויבט זיך א זיפן און א הארט קול, א הייזערקע, לאזט זיך הערן:

— צעזאר איז מעכטיק, איז אומבאוועגבאר, איז דער האר פון דער וועלט... אבער ער איז נישט אייביק...

זינט דעמאלט, אויף איין אופן אדער אויף אן אנדערן, האט זיך אט די סצענע נישט איין מאל איבערגעהערט, נאר פיל מאל איז דער שליח געקומען צושפעט און די וואס זענען גע' ווען באדרייט צעטערטן צו ווערן אין שטויב, האבן אים נישט געקאנט מער הערן. אין באב' יאר, למשל, אין ראש השנה תש"ב, זענען אומ' געקומען פון די נאציסע רוצחים, אין די שויר' דערלעכסטע און בלוטיקסטע פאגראמען צוויי' אונדרייטיק טויזנט פרויען, קינדער און זקנים. זיי האבן שוין נישט דערלעכט דעם כוח פונעם קאשמאר, אבער יעדער איינער פון זיי איז גע' ווען זיכער בויז אין דער לעצטער מינוט, אז דאס אכזריות איז נישט אייביק, זיי האבן גע' וואוסט אז דאס וואס עס האט זיך נישט איינגע' געבן פאר וועכסאטיאנען און טירונן וועט זיך נישט איינגעבן אויך נישט פאר היטלערן, אז לאנגע היסטארישע דערפארונג האט אונדז בארייכערט מיטן געפיל פון דויער, פון דער צייט וואס פארגייט אן אויפהער, פארבינדנדיק אונדז, די היינטיקע, מיט די וואס זענען געווען פאר אונדז, מיט די וואס וועלן זיין נאך אונדז.

פון דא שטאמט אויך די טראדיציע — גע' ווארן זינט פארייזטן ווי א לעבעדיקע נויטוועג' דיקייט — צו באגעגענען יעדעס נייע יאר נישט איינזאמלירט, נאר ווי א גרויס, ווי א וויכטיק קא' לעקטיוו געשעעניש. מער אקצענטואירט ווי אין סיי וועלכער אנדערער פערזאנע פונעם יאר, האבן מיר אין די טעג דאס געפיל אז מיר זע' נען נישט אליין, אז מיר געהערן אלע צו איין און דעם זעלבן קיבוץ. אס די טאפלע אידענטי' פיצירונג, מיט די וואס זענען געווען פאר אונדז און מיט דעם קיבוץ צו וועלכן מיר געהערן, זענען די פאקטארן וואס העלפן אונדז צו זיין מיר גופא. ווייל דער וואס איז אן אפגעשניטן צווייגל ווערט אן אנדערער, זאגט אונדז דער מדרש, און אט דער אמת איז באשטעטיקט דורך אונדזער גאנצער געשיכטע.

...תש"ד גייט אריבער די שוועל, לאמיר אים באגעגענען מיט א הארץ איבערפולט מיט האפנונג, מיט דער איבערצייגונג אז ער וועט צולייגן נאך איין רינגעלע צו דער קייט פון אונדזער המשך,

לשנה טובה! א גוט יאר!

דאָס דאווענען אין די ימים נוראים

די בוקורעשטער יידישע קהילה איז מודיע, אז אין די ימים נוראים פונעם יאר תשל"ד וועט מען דאווענען אין פאלגנדיקע שולן:

ראשית דעת — אנטים'גאס 13;	אין דעם כאראליטעמפל — ספענטא ווינער'גאס 9;
איווק איליע — וואנאטארי'גאס 11;	אין דער גרויסער שול — דאמאקע'גאס 11;
חברת תהילים — גרויזא'גאס;	אין ספרדישן טעמפל — באנו מאראטינע'גאס 37;
בלעכעריש'שול — וואסילע קערלאווא'גאס 1;	מלבי'שול — בראוילא'דאס 4;
אזשוטארול — אנדריי בערסאן'גאס 8;	א.ב. זיסר'שול — מאמולא'גאס 8;
קרעדינא — טאנעאני'גאס 48;	אין אלטן בית'המדרש — מאשילא'גאס 76;
פאשקאנער קלויז — גענעראל סלאדעסקי'גאס 16;	וואינוא — טאראס שעפסשענקא'גאס 66;
פועלי צדק — קאנטעמיר'גאס 10;	ישועה טובה — ניקאס בעלאיאניס'גאס 9;

ראש־השנה — דרשות פון רב הכולל שליט"א

דעם ערשטן טאג ראש השנה (27סטער סעפטעמבער) אויגער 10.30, וועט דער רב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א האלטן אין דעם בוקורעשטער כאראליטעמפל די דרשה "יום הרוח עולם" — דער וועלט'ס באשאף. אין זעלבן טאג, אויגער 18.30, אין ספרדישן טעמפל, וועט דער רב הכולל שליט"א האלטן די דרשה "דאס נייע יאר'ס דער יידישער השקפה".

סליחות-זאָגן

די ערשטע סליחות וועט מען זאגן אין כאראליטעמפל מוצאישבת, דעם 22טן סעפטעמבער 1973 אויגער 23.00.

פלעצער אין כאראל־טעמפל

דער קאמיטעט פון דעם בוקורעשטער כאראליטעמפל בעט די בעליבתיים זיך צו פארשאפן באצייטנס פלעצער פאר די ימים־נוראים תשל"ד. מ'קאן זיך פארשאפן פלעצער טעגלעך (אחוץ שבת) אין דער קאנצעלי פון טעמפל צווישן 13'10 און 19'16 אויגער.

חברה ש"ס

שבת, דעם 22טן סעפטעמבער 1973, פרשת נביבי'וילך, אין דער שול א.ב. זיכו (מאמולאר' גאס 8), וועט דער רב הכולל שליט"א לערנען א שיעור גמרא און מאכן דעם סיום איבער דער מסכת סוכה. דער רב הכולל שליט"א וועט דערנאך געבן א שלוש־שעודות לזכר זיין פאטער, הרב הגאון אברהם לייב'רוזן זצ"ל, וועמענס יאצרייט ס'פאלט אויס דעם צווייטן טאג ראש־השנה.

דאָס נייע לערן־יאר אין דער בוקורעשטער תלמוד-תורה

די יידישע קהילה פון בוקורעשט איז מודיע אז דעם 9טן סעפטעמבער 1973 הויבן זיך ווי' דער אן די קורסן אין דער תלמוד־תורה. די איינשרייבונגען און ווידעראיינשרייבונגען קאנען ווערן געמאכט טעגלעך אין דער קהילה — ספענטא ווינער'גאס 9.

אתרוגים אויף סוכות

די קהילה און די בעלי בתים וואס ווילן זיך פארשאפן ארבע מינים אויף סוכות, ווערן גע' בעט זיך צו ווענדן צו דער פעדעראציע ביו דעם 25טן סעפטעמבער 1973.

די שבת-שובה־דרשה

שבת פרשת האזינו, דעם 29טן סעפטעמבער, אויגער 10 אינדערפרי, וועט דער רב הכולל שליט"א האלטן די שבת שובה־דרשה אין דער מלבי'שול (בראוילא'גאס 4).

דער פראָגראם פון דער שעכטשטיב לכבוד די יום־טובים

די בוקורעשטער שיעכטשטוב פון סטיקלארי'גאס 13 וועט פונקציאנירן פאר די ימים־טובים לויט פאלגנדיקן פראגראם:

מאנטיק, דעם 22טן סעפטעמבער, צווישן 9—13 און 16—19 אויגער;
דינסטיק עס 23טן סעפטעמבער, צווישן 8—12 און 16—21 אויגער;
מיטוואך, ערב ראש השנה, דעם 26טן סעפטעמבער, צווישן 8—13;
מיטוואך, דעם 3טן אקטאבער, צווישן 8—13 און 16—19 אויגער;
דאנערשטיק, דעם 4טן אקטאבער, צווישן 8—13 און 16—19 אויגער;
פרייטיק, ערב יום־כפור, דעם 5טן אקטאבער, צווישן 3—10 אויגער.

אין דער יידישער וועלט

אוניווערסיטעטס־קורס פון העברעאיש

ביי דער אוניווערסיטעט פון נענאו (אי' טאליע) איז געגרינדעט געווארן א קורס פאר דער העברעאישער שפראך און ליטעראטור.

די געשפרעכן פון געטע אין העברעאיש

מיט דער געלעגנהייט פון אינטערנאציאנאל' בייכער־מארק פון ירושלים איז אויסגעשטעלט געווארן א ניי ווערטפולע איבערזעצונג אין העברעאיש. עס האנדלט זיך וועגן די געשפרעכ צווישן געטע און עקערמאן, וואס זענען פא' רעכנט פאר איינע פון די ווערטפולסטע דייטשע פראזע־ווערק. דער איבערזעצער איז צבי הווא' סלאווסקי. וועלכער האט נאך איבערזעצט פון דייטש אין העברעאיש פון די ווערק פון שאפא' הווער, פרויד, בובער און הערמאן כהן. דאס בוך איז דערשינען אין פארלאג מוסד ביאליק.

פריינט פון העברעאישן אוניווערזיטעט

אין א באראטונג פון די "פריינט פון הע' ברייטן אוניווערסיטעט פון ירושלים" פון פראנק' פורט ביי מיין (מעריב דייטשלאנד), זענען פא' געשטעלט געווארן די רעאליזירונגען פון אט דעם פאריין. די וויכטיקסטע אויפטון זענען דאס גרינדן פון דעם אינסטיטוט פראנץ אפענהיימער פאר געאגראפיע, אין יאר 1964, דעם אינסטי' טוט מארטין בובער אין יאר 1967, ווי אויך די נאך וואס געגרינדעטע צוויי קאטעדריס פאר גערמאניסטיק און דייטשער ליטעראטור, לעבן ירושלימער אוניווערזיטעט.

אויסשטעלונג פון העברעאישן בוך

אין סידני (אויסטרעליע) איז געעפנט געווארן אן אויסשטעלונג פון העברעאישן בוך. ס'זענען אייבערשטעלען געווארן שול' ביכער, רעליגיעזע, בעלעטריסטישע און וויסנשאפטלעכע ביכער.

צום נייעם יאר

הרב צבי גוטמאן ז"ל

אין תל-אביב אין נפטר געווארן הרב צבי גוטמאן, ז"ל.

הרב צבי גוטמאן איז געבוירן אין הוש, דעם 16-טן נאוועמבער 1893 (ווען ער וואלט גאָר געלעבט דריי חרשים, וואָלט ער אלט געוואָרן 80 יאָר). ביי א רבנישער משפחה. ער האָט געלערנט אין דער ראַדזשיקער ישיבה. צו די 17 יאָר האָט ער באקומען סמיכות אויף רב ביים באַשאַטאנער רב, הרב לאנדוי ז"ל. שפעטער האָט ער באקומען סמיכות אויך פון א.דערע רבנים.

אין 1913 האָט ער באזעצט דאָס כסא רבנות אין קאָראעשמי-וואסלוי, וואו ער איז געווען זיבן יאָר. דערנאָך איז ער אויפגענומען געוואָרן רב אין בוקרעשט. יחי זכרו ברוך!

וועגן דער פראגעדיע פון דער משפחה גוטמאן, שרייבן מיר בארובות אין אונזערע רוסענישע זייטן.

חסידים דערציילן

דער כח פון גלויבן...

געווען אמאל א יידענע, אין די מיטלע יארן. הגם דאס איז שוין איבערציק צו זאגן, ווייל א פרוי איז בכלל אדער יונג אדער אין די "מיטלע יארן"... קיין גרויסע יסתימור איז זי מסתמא אויך נישט געווען, איז א וואונדער אז דער מאן איבערלעבט ווען ער איז געווען מארדרייט פון דער היים, האט ער פארגעסן זיך צו ריכט צו קערן.

גייט די פרוי אוועק צום רבי, זיך שוואל עצה צו זיין:

— רבי לעבן, איך בין געבליבן אן עגונה. און זי דערציילט אים מיט אלע איינגעלייטן די גאנצע משקה וויאזוי און ווען.

— גייט גאר צו צום פסל וואסער — זאגט איר דער רבי — טוט גאר א קוק, אפער זעט איר דארט אייער מאן?

— איינער דער רבי לעבן זאגט אז איך זע, איז זיך — ענטפערט אים די עגונה, און איר געוויסט האט אנגעהויבן שטראלן פאר שמחה, גלייך אין אט דעם פאמענט וואלט זי באמת דערזען איר מאן אפגעשפיגלט אויפן אויבערפלאך פון נעם וואסער אין פסל.

— וואס האט ער אויפן קאפ — פרעגט דער רבי ווייטער — א הוט?

— ניין, רבי לעבן, דאכט זיך אז ער האט אויפן קאפ א יארמולקע, גאר אז דער רבי זאגט אז א הוט... איז א הוט. יא, מיר דאכט זיך אז די יארמולקע זיינע איז אריינגעפאלן אין מיין האנט און איך האלט זי.

— יא, — ענטפערט איר דער רבי — איר האט גוט געזען, דאס איז אייער מאן דארט, אין יענער און יענער שטאט. איר זעט ווי ער שטייט ביים ענטפערט? זיבאלאז א שטארקער ווינט אין די יארמולקע איז אראפ געפאלן פון זיין קאפ. זעט איר, ער איז בלייב געווארן, ער האט מורא באקומען? גייט בשלום אהיים — זאגט איר ווייטער דער רבי — און זיט זיכער, אז דער מאן אייערער וועט זיך צוריק קערן צו איר, מיטן אויבערשטנס הילף.

וכן הוהו, דער מאן ווען ער איז געבליבן מיטן אויפגעדעקטן קאפ, האט זיך זייער דערשראקן, און האט אנגעהויבן טראכטן און אנגעהויבן זען אין דעם א צייכן אז עפעס איז מיט אים נישט אין דער בעסטער ארדענונג, האט ער אנגעוויבן טראכטן אויף זיינע מעשים, מיט וואס האט ער זיך פארזינדיקט? טראכטנדיק אויך, דערמאנט ער זיך אן זיין עגונה, וואס ער האט איבערגעלאזט אין דער היים, וועלכע ווייסט נישט פון אים קיין שום ידיעה גישט. יא, דערפאר איז אים אראפ געפאלן זיין יארמולקע, דאס איז א צייכן פון השמים, אז ער דארף די עבירה זיינע לגבי זיין פרוי פארייכטן...

האט ער צונויפגעפאסט זיינע זיבן זאכן און איז אהיים געפארן.

איבערדערציילט פון

זאב אישטם

ס'איז דערשינען

לוח לשנת תשל"ד (74—1973)

מיט א רייכן מאטעריאל; דינים און מנהגים, אין יידיש און רומעניש, און אנדערע דאטן, ווי:

— ציפערן אין פאקטן פון דער סטטיקייט פון דער פעדעראציע פון די יידישע קהלות אין רומעניע;

— אנדערע מאטעריאלן אין דער רומענישער שפראך;

— מנהגים פון שטעלן א חופה;

— מנהגים פון האלטן יארצייט;

— גמרא'ווערטלעך, א.א.

א קליינער ווערטערבוך וועגן יידישע אויסדריקן, וואס ווערן באניצט

און פאקטעגלעכן לעבן.

דעם לוח קאן מען באקומען אין יעדער קהילה און אין אונדזער רעדאקציע.

פרייז 3 ליי.

אנגעוויסן אז אין זאל שטייגן מעלע לעמלע פון דעם איצטיקן דערפאלג צו גרעסערע דערפאלגן. איר וועט זיין באשיידענער, איר וועט מיר ווייטשן כאטש זיך צו דערהאלטן אויף דער דאזיקער מדרגה.

אוי וועט איר אויך זאגן אין שייכות מיט אונדזער נייעם יאר: הלוואי ס'זאל זיין א גער בענטש יאר, מיט מער ברכות ווי דאס פארגייטער דיעק יאר, נאך לאַחיר האָפן אז ס'זאל נישט זיין חסרונות קיין אנדערס דאס קומענדיקע יאר.

דאס איז אויך חל, וואָס שייך אונדזער טען ס'זאל זיין דער רעאקציע פון אונדזער צייט שרייט. מיר האָבן געהאט גענוג חסרונות, אונזערע זאכן די שטות'ה פרוס, ביידעס ובלא יוד עים, וועגן וועלכע מיר זענען באוואוסטנדיק און מיר ווייסן וועגן זיי, און וויפיל זענען דא וועגן וועלכע מיר ווייסן אפילו נישט.

אבער נישט דאס איז דאס היכטיקסטע, מיר זענען זיכער אז אונדזערע חסונות לייטער האָבן געוואוסט צו נעמען אונדז א זכות, אויך דעמאלט ווען מיר האָבן קענען זיי אונטערגעווייזן דינס. היכטיק איז אז אונדזער ארבעט איז געלעבטעט פארגעמערקט געוואָרן, אז אונדזער מעסיקים איז צוגעשטאצט געוואָרן, און זי איז פאצייכנט געוואָרן פאר א פאזיטיווער, דאס צינל פון דער האַרטיקע האַט איבערגעוואויגן אויף דער זייט פון די מעשים טובים...

וואו דאס, פון אונדזערע ארטיקלען זענען אויך אין אט דעם, פארגאנגענס יאר השלג איבערגעדרוקט געוואָרן אין פארשידענע יידישע צייטונגען פון פראנקרייך, פאנאדע, פאראייניקטע שטאטן און ישראל. מיל העלן אָנגעגעבן דעם מקור און מיל האָבן נישט דערמאנט פון וואו זיי האָבן איבערגעדריקט. און פאר וואָס זאלן מיר נישט זיין אדרייכלעך און נישט זאָגן דעם אמת, אז דאס האט אונדז געהאט נעמטן, אז דאס האט נישט געקאנט נישט סטימולירן אונדז אין אונדזער ארבעטן.

איר וויל ביי דער געלעגנהייט דערמאנען די אויפשייט, וואָס איך האָב געשטעלט אויף דער צווייטער זייט פונעם שטריבלאט פון מייז ביכל. משת, וואָס איז דערשינען אין יאר 1948: Copyright by... אדרייב, דער מחבר איז דאנקבאר פאר א איבערזעצונג, אדער, לכל הפחות, פאר איבערזעצונג די מעשה...

א יידי האט מיר שפעטער מיט יארן דערציילט אז נחמן מירל מ"ה האט קאמענטירט אט די זאכן אויף דער וועג אלעס וואָס עס קלינגט מיט געטוטן און פאלי און ס'איז פארייכער, דאס איז שוין נישט קיין פריילעכע, ווייל אפילו אויך א דערפרייטער דיעק דערשיינונג, זי באלד ס'איז פארייכער איז שוין חילול נישט, שוין מער נישט מיט וואָס זיך צו פויגלן, פויגלען קען מען זיך נאך מיט א געשטעלט, וואָס געשטעלט איז, און משה'ס אצינד פון איר גמלה, אדער זי וועט נישט אין דער צוקונפט, דערפאר דריקט מען אויס די האפנונג אין דער תפלה, תחלה שנה וברכותיה.

זאל זיך אנהויבן דאס נייע יאר מיט אירע ברכות. אבער אין מיר ווילן אפוק פון אויף דער וועג שאל פונעם פאריינענדיקן יאר, השלג, אויפן צינגל פון דער וועג וועלן מיר נעמ'ען א שוין ביסל געשטעלט, וואָס וועלן איבער וועגן למונח די ברכות אויך פון דעם פארגאנגענס יאר, אזוי לעמלע העלן מיר נעם פונעם א ריי אויסוועס'דיקע רונגען פון א פערמאליאן ווערטעס אין דעם יאר השלג, וואָס האָבן זיך מער ווייניקער אָפגעשפילט אין די זייטן פון אונדזער צייט שרייט, וואָס יעדע איינע פאר זיך האט אויסגעדריקט א יוסיטוב פון היסטאריע שטר באזייטונג פאר אונז דער יידישן קיבוץ פון ריי מענים און פאון יידישן פאלק בכלל.

קאנטן מיר אויך אט די פריילעכע וווינקעלע פונעם פארגאנגענס יאר אריינשליסן אין דעם פסוק פון, תחלה שנה וקלילותיה'ן נייך, מיר וואָלטן געווען פון די כפוי טובה, וואָס איז גענוי א יונד, ווי פארשווייגן די חסרונות אונזערע.

אדרייב, אונטערשטוייכנדיק די דערפרייטע דיעק געשטעלט פונעם פארגאנגענס יאר, די דעאליזירונגען אויפן געזעלשאפטלעכן קהילה'שן געבליב, וועגן וועלכע מיר האָבן געשריבן אויף די טאפלטן פון אונדזער צייטווייטע וועט וואָס אונדז נעבן מיט און אויסדער, פארשטארקן אונדזער כחוק, אין תחלה שנה וברכותיה, אז דאס קומענדיקע יאר וועט זיין א ברכה'דיק יאר.

אין דערמאן זיך, נאכט זיך אז דער פויליש'י יידישער שרייבער יחזקעל פערלע ע"ה וועט ער האט טיב דער צווייטער וועלט'מלחמה באקומען דעם פרייט'דיק, האָט ער ביים באקעט געזאגט (איר צייטן פון זכרון): אלע רעדנער האָבן מיר

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

איז: לשנה טובה תכתוב!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

איז: לשנה טובה תכתוב!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון שלום און שפע!

לאַמיר'וועט זיך ווייטשן א ניי, געבענטשט, גליקלעך יאר, פון

מעסאזש לכבוד ראש-השנה תשל"ד פון רב הכולל

ד.ר. דוד משה רוזן שליט"א

צו די יידישע קהלות פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רומעניע

סייערע ברידער און שוועסטער!

דאס באגעגענט פונעם נייעם יאר איז א מיליטעריי אופן וועג פון אונדזער ערדישער עק-ויסטענץ, אן אפשטעל וואס גיט די געלעגנהייט צו שטעלן פאר אונדזער געוויסן די גרויסע פראבלעמען פונעם לעבן. צו מאכן א שארפן שבוין הנסס, כדי צו געטיינען א קלארן ענטפער אויף דער פראגע, יא אדער ניין: האבן מיר אויסגעפירט אונדזער ציל אלס וון פונעם הורה-פאלק?

צו דעם צוועק, אנהויבנדיק נאך פון די סליחות-טעג, דערנאך במשך די ימים נוראים, און אין די עשרת ימי תשובה, סיי דורך דעם קול פונעם שופר, סיי אין די פרשיות וואס מיר לייענען ביידע טעג ראש-השנה, סיי דורך די סליחות און פיוטים, דערמאנען מיר זיך אן דעם ערשטן אקט פון יידישקייט: די עקדה.

פאר וואס, איינגעלטען, איז די ערשטע יידישע ווילנסט-מאניפעסטאציע גרייטקייט צום גרעסטן קרבן וועלכע די ערשטע יידן, דער פאטער און דער זון, אברהם און יצחק, זענען געווען גרייט צו אים? פאר וואס, איינגעלטען, איז דער מעסאזש פונעם שופר, וועקנדיק יצחק לורער, היום בהחמים הנוכחי, דערמאנענדיק דעם אנהויב וועג פון דער טויזנטער ירושקער געשיכטע פון יידישן פאלק, וויל אויספרייטשן נישט נאר דאס געוויסן אונדזערס, נאר אויך דעם כסא-המבולד גופא?

פאר וואס איז דאס אלעס דווקא אין די דאזיקע טעג? וועלכע איז דער סמלית-הפרשות צווישן דער עקדה און ראש-השנה?

דער ענטפער איז קלאר. אויב דו ווילסט אריין גיין מיט ריינע הענט און א לויטער הארץ, נקי כפים ובר לבב, אין א נייער עטאפ פונעם לעבן, אלס מאמין אין דער הורה-הקדושה דא-הי-שטת צו אלעם ערשט פון באקענען מיטן יסוד פון אונדזער עקזיסטענץ, וועלכע לערנט דיר, אז צו ווין א יד הייסט מאכן פון דער עקדה, פון דער אפער-וויילקייט, דעם אנטי-מאמין פון דין לעבן, רבי שמעון רמאל הירש ז"ל, ניצט די אומאויסשפערלעכע ערשטע קוואלן פון אונדזער היי-ליק לשון, כדי צו פארטייטשן דעם ערשטן פסוק פון דער פרשת עקדה. "וד' נסה את אברהם" (בראשית כ"ב, א). דאס ווארט "נסה", אויספראוואן, אויב ס'איז געטריבן מיט אן אנדערן אויג-לייג — ליינעט זיך. נשא, הגם ש'האט די וועלכע אויספראווא, האט עס אבער דעם באטייט פון דערהויבן. דער גרויסער גאון ציט ערשטע מסקנות פון אט דער [מילאנאזשער] פעסטשטעלונג, אויפן געביט פון פיוק — זאגט ער — ווערט שוואכער דער ווידערשטאנד קעגן אן אוי-שטעלען דרוק, און דער מאס אין וועלכע עס וואקסט די קראפט וואס אייבט אים דעם דרוק, אויפן גייסטיקן געביט, געשען די זאכן פארקערט, דער ערשטער פראווא, דער ערשטער נסיון, ווען דער מענטש איז נאך נישט פארהארטונט, ווען אפילו ער גופא אנט נאך נישט די ריזי-קייט פון זיינע מאטאלישע רעזערווען, דאס איז דער שווערסטער נסיון, אבער אין דער מאס וואס די צאל פון די נסיונות וואקסט, אברהם אבינו איז בייגעשטאנען עשרה נסיונות — וואקסט אויך דער כח ויינער בייצושטיין די נסיונות, וואקסט זיין קרבנות-גרייטקייט. מיט וואס מער, "נסה", פראוואן, מיט אזוי פיל איז מער, "נשא", דאס דערהויבן.

דער לעבנס-וועג פון א רעליגיעזן ייד, איז א מילדער פראצעס פון שטאלן זיין גשמה, פון מאכען צו שטארקער און פעסטער, דורך אומענדלעכע נסיונות, דורך שטענדיקע פראוואן, אזוי ארום פון א גייסטיקן אויפשטייג אויפן הר המוריה, אויפן בארג פון קרבנות-גרייטקייט, פונקט דעמאלט ווען ער קומט אן אויפן שידוך-עס פונעם לעבן, ערבא ניי יאר, דערמאנט ער די עקדה, סינעטיטירט ער דאס יהדות, נעמט ער אן דעם ווייטקייט, אבער אויך גרויס-ארטיקן אמת, וואס אנטהאלט דאס יידישע פאלקס-וועלט: "שופר צו ווין א יד".

דאס לעבן פונעם רעליגיעזן ייד, זינט דער בריית-מילה ביז דעם אויסהויבן פון דער גשמה, איז געווינדעט די לידן, אנגענומענע באהבת, מקריב צו ווין זיך, אזוי פארשטייט זיך די דינים פון כשרות, וואס שטעלן ביי יעדן ביסן פראבלעמען פונעם געוויסן, אזוי וואס לעצטן יוד די דינים פון כשרות-המשפחה, פון פאמיליע-רייניקייט, אזוי ארום געפינען מיר א מאטאלישן סיוד פאר אלע חוקי התורה. דער פויער פונעם פארזיטן לאנד פון יהודה, נאך דעם ווי ער האט געקענט די ערד מיט זיינע טרעפן און שוויים, הווערעם בדמעה, האט ער זיך נישט געקאנט הייבן פרעגן מיט די רעזולטאטן פון זיין מא, איידער ער איז נישט אדורכ א גאנצע ריי פון אפאזאציען, פון פארזיכטן אויף די פרות פון ווין הארעוואניע, פון די ערשטע פרוכט, די ביכורים, האט ער נישטאמאל פארוועט, נאר זיי אוועק געלייגט מקריב צו ווין זיך, דער כח, דער לוי, דער עני, די אלמנה, דער ער, דער יתום, אלע האבן געהאט דעם פארגאז צו חלומה, מעשר-ראשון, מעשר-שני, לקט, שכחה, פאה — פון אלעמען וואס האט מיט זיך פארענטשטעלט זיין מענטשן ווילן זיך אפצוואקן, מותר צו ווין.

צו ווין א יד הייסט, בכך, נישט אויסצוויילן א לייכט לעבן, נאר דאס וואס איז פאר-נינדן קרבנות, אקעגן צו שטעלן זיך די שווערעקייטן, נישט זיי אויסצוויילן, פונקט אזוי ווי דער לייט-מאטריעל פון די תפלות פון ראש השנה איז אן אויספירן פון אומענדלעכער אומפרידענליכקייט קעגן אומרעכט, און א שטרעבן אויסצוגעשטערן די ארענדונג פון דער וועלט, לחקן עולם, אזוי איז אויך אין דעם. "עולם קטן", אין דעם מיקראקאסמא, אין דער וועלט פון אונדזער גשמה גייען מיר אדורך אן אומאויספערלעכן פראצעס פון גייסטיקער פאר-שטארקונג, מיט וואס מער ס'שטייגט די צאל מאטעריעלע אפאזאצן, — נידערט די צאל פון די סאציאלישע אפאזאצן.

פיל, שטעלן זיך די פראגע — זאגט ר' משה ז"ל — אויב זיי וועלן האבן מיט וואס צו לעבן, וואו זענען די ענינים וועלכע פונעם זיך אויב זיי האבן מיט וואס צו שטארבן? שבוין הנסס, דער לעבנס-סר'הלל, — דאס איז דער אויפגעשטענדיקער רוף פונעם שופר, אזו כדי צו געפינען דעם פאסיקן אפאלאנג, איז דער ביישפיל פון דעם קרבנות-גרייט-קייט פון אברהם און יצחק דער געלונגענסטער.

אייניקע וועלן און דעם פאל זיך פרעגן: זאלו מיר בכך פונעם ענדגילטיקן שלום מאכן מיט אזא מין לעבן? די יידישע ערשטע, געשריבענע די הויפט מיט טרעפן און בלוט, וועט תמיד אזוי, אויך אין דער צוקונפט זיין א לעבן פון עקדה, פון זיך מקריב ווין? ביז ווען?

קיי שום קרבן איז נישט אומזיסט, קיין איינציקע טרער רינט נישט אן א זיך, קיין איין טראפן בלוט ווערט נישט פארגאסן אן א ציל, מזל תשרי מאזנים, דער סימבאל פונעם ערשטן חודש פונעם יידישן יאר איז א וואג-שול, אלעס ווערט געוויגן און געמאסטן אין דער גרויסער וואג פונעם משפט פון דער געשיכטע.

דאס בית-המקדש איז געבויט געווארן אויפן הר המוריה — אויפן בארג וואו ס'זענען געווען גרייט זיך מקריב צו ווין די ערשטע יידן, וואלט נישט בילכער געווען ס'זאל געווען זיין אויפן הריסינג, דארט וואו כביכול, בכבודו ובעצמו, האט אראפגענידערט צו לעבן אונדז די עשרת הדברות? — פרעגט דער רבי ר' חיים פון צאנז.

דאס בית-המקדש איז מיט רעכט געבויט געווארן אויף יענעם ארט, ווייל דאס ארט וואו א מענטש איז גרייט געווען זיך מקריב צו ווין פאר דעם רבש"ט און זיין געזאט, איז פיל הייליקער ווי יענען ארט, וואו ס'האבן אפגעהליכט צום ערשטן מאל די עשרת הדברות, געשטערט דער צדיק.

אונדזערע צייטן, ליבע ברידער און שוועסטער, די צייטן פון א דור וואס ווערט מיט רעכט אנגענומען "דור אחורן לחורבן, דור ראשון לגאולה", דאס לעצטע דור פונעם קאטאקליזם דאס ערשטע דור פון דער גאולה, זענען אן אפגעפרינגען פון אט דער מילאזאמיע פון דער עקדה, אויפן בארג פון די קרבנות, ביים זיך ענדלעך דאס בית-המקדש, דאס ווארט עקדה, וואס ווערט פארטייטשט — בינדן אויפן מובה, אויב ס'איז אויסגעלייגט אנדערש: "אגודה" — הייסט א הייליקע פארברידערונג.

יהי רצון אז דאס יאר תשל"ד זאל מאכן א סוף פאר אלע עקדה-קרבנות און ס'זאל פאר-הויקלעכט ווערן אן אגודה אחת צווישן אלע פעלקער, אזוי ווי ס'ווערט געזאגט אין דער תפלה פון ראש השנה: "ובכן צדיקים יראו וישמחו ועלזו וחסידים ברינה יגילו געוולתה חסדן פיה והרשעה כולם כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ", זאל "הש"ת העלפן אן די וואס קעמפן פאר צדק זאלן זען און זיך פרייען, די ערלעכע זאלן זיין לוסטיק, די חסידים זאלן זינגען פאר שמחה — אבער די אומרעכט זאל פארשטומט ווערן, דאס גאנצע רעשע זאל זיך געגין ווי רויזען און ס'זאל פארשווינדן פון דער ערד סיי וועלכע ממשלה פון אונטערדריקונג.

השם יתברך זאל בענטשן אונדזער טייער פאטערלאנד, די סאציאליסטישע רע-פובליק רומעניע, און זאל אויך אלע שענקען א גוט יאר און א גליקליכע יאר, ס'זאל זיין שלום על ישראל און זאל מענטשן זיינע חסידים פאר דער גאנצער מענטשהייט אמן.

מיט דער טראדיציאנעלער ברכה: לשנה טובה תכתבו!

דוד משה רוזן

רב הכולל און פרעזידענט פון דער סאציאליסטישער רעפובליק רומעניע

צייטשריפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

* דערשיינט צוויי מאל אין חודש 15.9.1973 בוקרעשט *

לכבוד ראש-השנה תשל"ד

ווינסטן מיר אונדזערע ליינער פון לאנד און חוץ-לארץ די טראדיציאנעלע ברכה:

לשנה טובה תכתבו!

זאל דאס נייע יאר זיין א גוט יאר, פון שפע און ברכה פאר אונדזער טייער הי"מ

לאנד, די סאציאליסטישע רעפובליק רומעניע, א יאר פון שלום פארן פאלק ישראל

און אין דער גאנצער וועלט!

תשל"ד

אויף דער שוועל פונעם נייעם יאר דערפילן מיר שטארקער, נישט נאר דאס געפיל פון דער צייט וואס פארגייט, נאר אויך די ווידערשטער-מיקע דואליטעס פארגענוגען — דויער, אינדיווידועל גענומען, איז אונדזער עקזיסטענץ א פאר-געגלעכט, מיט יעדן יאר דערנענטערן מיר זיך אלץ מער צו דער סוף-סטאציע פון אונדזער לעבנס-רייזע, אבער אז מיר באטראכטן אונדז גופא ווי אן אטאם פון דער סובסטאנץ און אינדענטיטעט פון יידישן קאלעקטיוו, גיט אונדז דעמאלט יעדער אנהויב יאר א דערמאניקונג געפיל פון דויער, אט: מיר שפאנען אריין אין יאר תשל"ד... אויב מיר רעכענען אראפ, לאמיר זאגן, הונדערט יאר, וואלט געווען תרל"ד, ווען מיר גיבן צו הונדערט יאר, וואלט געווען תתל"ד ענדערונגען וואס ווערן קוים באמערקט, גלייך מיר וואלטן ארויסגענומען אדער צוגעגעבן אן איינער וואסער צום ים פון דער צייט.

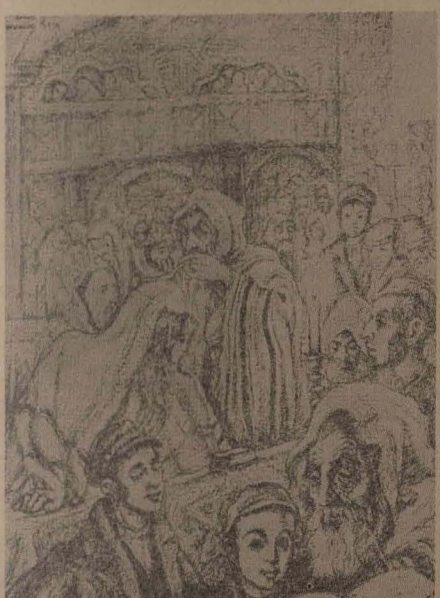
אט דאס געפיל פון דויער, פון דער צייט וואס אין איר אומרעכטנדיקן פארלוירן מאכט יו דעם צונויפבינדן צווישן דעם וואס איז געווען און דעם וואס וועט זיין, וואס מאכט איבער דעם הוזה אין עבר, די קעגנזאטע אין פארגאנגע-הייט און דעם עתיד אין הוזה, די צוקונפט אין קעגנזאטע, האבן אונדזערע פארגייער געהאט אן אלע צייטן, אין סאמע שווערע מאמענטן איז ער געווען דער קוואל פון אויסדויער און טייטש שלום אש האט דאס וואונדערבאר באשריבן אין איינער פון זיינע דערציילונגען, די אייביקייט.

אין עטלעכע טעריכן ברענגט אונדז דער שריי-בער אריין אין ירושלים פונעם יאר 70: נאך א

באלאגערונג וואס דויערט צוויי יאר, איז די שטאט פארוואנדלט געווארן אין א הויפן חורבן, די קעמפער זענען אומגעקומען אין אומ-גלייכן קאמף, דער הונגער, גוים, מגפות האט פון די מענטשן געמאכט סקעלעטן... אויף די מויערן וועלכע זענען נאך געבליבן שטייענדיק זענען פאר א הייפל קנאים שוידערלעכע אומ-גלייכע שלאכטן, און אין אט די מאמענטן, ווען אלעס, אלעס שיינט צו זיין פארלוירן, באפעלט דער כחן גדול אז די פריווע, זקנים, קינדער, יעדער וואס איז נאך געבליבן ביים לעבן, זאל ארויס און דער באלאגערטער שטאט און זאל זיך לייגן צו דער ערד, אין יענער זייט פון דער פארטיידיגונגס-מויער, אזוי ארום זענען וועט פאסיאנס לעגיאנען, וועלכע האבן אויך ביי דעמאלט געווען אויפן אויפן שטיינענדיקע זאכן במשך דער שלאכט אין יהודה, געווען עדות, פון א סצענע וואס האט דאכט זיך איבערגע-טיגן אלעס: אן צו מורמלען, אן דעם מ'זאל זיי ארויסברענגען אויף די שפיץ פון די שווערדן, האבן די איינוואוינער פון דער פעסטונג זיך אויסגעשטרעקט מיט זייער אייגענעם גוטן ווילן צו די פיס פון די אייננעמער... נאך איין מא-מענט און אויפן באפעל פון דעם קאמאנדאנט, וועלן די אומבאזיגבארע לעגיאנען זיך לאזן אין גאנג, צעטרעטנדיק אין זייער אימפעטיקן פא-רויסמארשירן די געבעטענדיקע מענטשן-מאסע, נאך איין מאמענט... אבער דער שטאלענער ווילן פון דעם קאמאנדאנט, גלייך ער וואלט

וויקטאר רוסו

(109 אויף זייטן)

חיים טיבער:

ראש-השנה

(גרמאניק)

